

19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA İSTANBUL GEMİCİLİK ŞENLİKLERİ: BÜYÜKADA (PRİNKİPO) REGATTALARI VE ADANIN DÖNÜŞÜMÜ

Bengi Su ERTÜRKMEN AKSOY*, Neşe GURALLAR*

Alındı: 31.10.2018; **Son Metin:** 15.04.2020

Anahtar Sözcükler: Kayık yarışları; Regattalar; Büyükada İstanbul; Gayrimüslim ve Levantenler; 19. yüzyıl.

1. Bu yazı, Prof. Dr. Neşe Gurallar danışmanlığında Gazi Üniversitesi'nde yürütülen Bengi Su Ertürkmen Aksoy'un doktora tezi çalışmasına dayanmaktadır. Bkz. Ertürkmen Aksoy, 2019.
2. Giddens'a (1986) göre diğer etkinlikler: toplanma (*gathering*) iki ya da daha çok kişinin bir arada var olma durumu; törensel etkinlikler (*ceremonial occasions*) kamuya mal olmuş bireyleri içeren kamusal etkinliklerdir.

GİRİŞ

On dokuzuncu yüzyıl İstanbul'unda dönüşüm, büyük çoğunlukla merkezi otoritenin yönlendirdiği, askeri ve idari yapıdan başlayan, ardından kenti ve kentliyi dönüştüren bir olgu olarak çalışılmıştır. Söz konusu yaygın kabul, merkezi otoritenin önemini vurgular ancak kentlileri dönüşümü inşa eden özneler olarak algılamaz. Bu yazıda ise dönüşüm, edilgen olmayan, yaşadığı çevreyi kendi yaşam biçimine uygun hale getirme çabası gösteren, modern kenti ve modern kent hayatının yeni eylemlerini talep eden, böylelikle dönüşümü inşa eden özneler üzerinden incelenmektedir. Aynı zamanda yazı, söz konusu öznelerin merkezi otorite ile, hem işbirliği hem de örtük çatışmalar barındıran ilişkilerine işaret etmektedir(1).

Dönüşüm, Giddens'ın (1986) Yapılanma Kuramını oluşturduğu, *The Constitution of Society* adlı kitaptaki tanımlar ödünç alınarak, belirli "zaman-mekân"da, belirli "aktör"lerin gerçekleştirdikleri "eylemler" üzerinden araştırılmıştır. Burada bahsedilen eylemler Giddens'ın kuramındaki çoğul bireysellikleri içeren toplanmalar olarak tanımlanan "sosyal etkinliklerdir" (*social occasions*) (2). Bu bakma biçimi doğrultusunda, modern kentli ve modern kent hayatının izlerinin gözlemlenebileceği kentsel ve sosyal bir etkinlik olan regattalar, yazının araştırma nesnesi olarak seçilmiştir.

Mevcut literatürde, değişen kent hayatında gerçekleştirilen eylemlerin mekân üzerindeki dönüştürücü etkisinin çalışıldığı söylenemez. 1859 yılından itibaren kentsel bir etkinlik olarak gelenekselleşmiş regattalarla ilgili yapılmış herhangi bir yayına rastlanılmamış olması da konuyu ayrıca değerli kılmaktadır. Bilindiği gibi, 19. yüzyıl İstanbul'unda deniz, vapur seferleri ile gündelik hayata gittikçe daha fazla dahil olmuştur. Böylece ulaşım dışında, boş zaman aktivitesi olarak deniz üzerinde regatta gibi modern sosyal etkinliklerin düzenlenmiş olması, İstanbul'a özgün önemli bir farklılık olarak görülmüş ve incelenmesi gerektiği düşünülmüştür.

*Department of Architecture, Faculty of Architecture, Gazi University, Ankara, TURKEY.

3. 19. yüzyılda Galata ve Pera bölgelerinde yaşanan dönüşüm çoğunlukla yeni yapı ve yapı türleri üzerinden çalışılmıştır (Akin, 2011; Öncel, 2010). Sayfiye bölgelerinde yapılan araştırmalar da belirli yapı tipolojileri üzerinden konuyu ele almıştır (Artan, 1989). Büyükada özelinde yapılan çalışmalarda ise sayfiye evleri bir yapı tipolojisi olarak konu edilmekte ancak "güzel sezonun" sayfiye evlerinin inşası dışında Ada üzerindeki dönüştürücü etkisine işaret edilmemektedir (Ceylanlı, 2015; Köseoğlu, 2013).

4. Gazetelerdeki Fransızca ifadeleri: *mauvaise saison, saison théâtrale et carnaval saison, belle saison*.

5. Bu tespit hakkında daha fazla bilgi için bknz. Ertürkmen Aksoy, 2019.

6. Mimarlık tarih yazımında alışlagelen merkezi otorite kaynaklı yukarıdan aşağıya modernlik tartışmalarının dışına çıkan, İzmir'deki rıhtımın inşası sürecini merkezi otoritenin yanında, arazi sahipleri, yerel tüccarlar, elit kesim gibi kentlinin farklı öznelerinin de ele alındığı çalışmalar için bknz. Zandi-Sayek, 2000; Zandi-Sayek, 2001. Bu çalışmalar, kent mekânlarının ve kıyının dönüşümünün araştırıldığı bu yazı için önemli kaynaklar olarak görülmüştür. Zandi-Sayek kıyının dönüşümünü ele aldığı çalışmalarında, ritüelleri, kamusal eylemleri, kentsel pratikleri farklı aktörler üzerinden incelemiş ve kimlik tartışmalarını aidiyet kavramı üzerinden tartışmıştır.

7. 19. yüzyıl Osmanlısında toplumsal katmanlaşma için bknz. Tekeli, 2011; Göcek, 1999.

8. Bahsi edilen bütün süreli yayınlara İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşivlerinden ulaşılmıştır.

Yazının bir diğer farklı yaklaşımı 19. yüzyıl İstanbul'unda tespit edilmiş olan zaman algısından kaynaklanmaktadır. Literatürdeki mevcut çalışmalar, İstanbul'un mevsimsel farklılıklara dayanan özgünlüğünü dikkate almamıştır (3). Oysa, 19. yüzyıl İstanbul'unda bir yıl, bireylerin gündelik hayatlarında gerçekleştirmiş oldukları etkinlikler doğrultusunda biçimlenmiş ve mevsimler bu etkinliklere göre adlandırılmıştır. Dönemin süreli yayınlarındaki ifadelerde İstanbul'un bir yılı için, kış mevsiminden "kötü sezon" ve "tiyatro ile karnaval sezonu", yaz mevsiminden ise "güzel sezon" olarak söz edilmiştir (4). Güzel sezon, İstanbul kent hayatının önemli bir parçası olan yaz mevsimindeki sayfiyeye göç eylemini de kapsamaktadır.

Kış mevsiminde etkinlikler tiyatro ve karnaval sezonunda, özel konut, büyükelçilik, tiyatro ve kafe gibi kapalı mekânlarda düzenlenmiştir. Güzel sezonda ise sosyal etkinlikler çeşitlenmiş, tiyatro, balo vb. etkinliklerin yanında gezintiler, spor aktiviteleri, kutlama ve şenlikler gibi açık hava etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Bu yazı, mevsimlere bağlı olarak, kentlinin barındığı yerlerin farklılaşması sebebiyle etkinlik mekânlarının, kış mevsiminde İstanbul ve Pera civarında toplandığı, güzel sezonda ise İstanbul'un çeşitli bölgelerindeki sayfiye alanlarına -Boğaz ve Adalar'a- dağılmış olduğu gözlemine dayanır (5). Kentsel mekândaki dönüşümlere, mevsimsel etkinlikler ve etkinliklerin gerçekleştikleri mekânlarla ilişkisi üzerinden bakan bu yazı, güzel sezon ile birlikte regattalara, bu doğrultuda da şenliğin gelenekselleştiği yer olan Büyükada'ya odaklanmıştır.

On dokuzuncu yüzyıl İstanbul'unda modern kent hayatının "yeni" etkinliklerini üreten aktörler farklılaşmıştır (6). Kapitalist dünya sistemine entegre olmaya başlayan Osmanlı toplum yaşantısında Gayrimüslim ve Levanten ticaret burjuvazisi ile Müslüman bürokratlar yeni bir toplumsal katman (7) oluşturmuştur. Sosyal, ekonomik, idari ve kentsel alanlarda toplumda söz sahibi olan ve yazı boyunca yüksek sosyete olarak anacağımız bu kesim, Avrupa metropollerine yaptıkları ziyaretlerde gördükleri ve dahil oldukları modern yaşamın yeni etkinliklerini İstanbul'da düzenlemek için çeşitli inisiyatifler almıştır. Dolayısıyla yazıda, -Giddens'a atıfla- kent mekânında dönüşümlere sebep olan modern sosyal etkinlikler, etkinlikleri gerçekleştiren aktörlerle beraber araştırılmıştır.

Giddens'in (1986) kuramına göre "yapı"lar, belirli zaman-mekânlarda aktörler tarafından gerçekleştirilmiş enstantanelerde var olabilir. Bundan yola çıkılarak, kentteki dönüşümlerin araştırıldığı bu yazıda yapılar, 19. yüzyılda yayımlanmış birincil kaynak süreli yayınlardaki enstantanelerde aranmıştır. Bu kapsamda *Journal de Constantinople; Levant Herald; Le Monde Illustré; Levant Herald and Eastern Express; Servet-i Fünûn* ve *Malûmat* gazeteleri incelenmiştir (8). Enstantanelerin seçiminde ayrıca, 19. yüzyılın ikinci yarısında Büyükada'da bulunmuş olan Lady Hornby, Cox ve Zarifi gibi kişilerin anılarından da faydalanılmıştır.

Fransızca *régates*, İngilizce *regatta* sözcüklerinin tarandığı yabancı süreli yayınlarda, etkinlik öncesi hazırlık aşamalarına, etkinlik ilanlarıyla duyurulara ve etkinlik sonrası değerlendirmelere yer verilmiştir. Haberlerde, etkinliğin kimin patronajında yapıldığı, organizasyon komitesinde hangi aktörlerin bulunduğu, komitenin bulunduğu mekânların neresi olduğu, yarışların nerede ve hangi tarihte gerçekleştiği, etkinlik için hangi mekânların kullanıldığı ve düzenlendiği, şenlik/yarış programının nasıl olduğu, katılımcıların kimler olduğu ve yarışların nasıl geçtiği gibi bilgilere ulaşılmıştır. Osmanlı Türkçe basında ise, etkinlik, etkinliği düzenleyen aktörler ve mekânlar hakkında daha az bilgiye rastlanılmış,

9. Cumhuriyet döneminde yayımlanmış olan Resimli Uyanış Serveti Fünun gazetelerinde bu bölgelerin dışında Beykoz (1929) ve Heybeliada'da (1930) düzenlenen yarışlara rastlanmıştır.

10. Pazar kayıkları görselleri için bkz. Genim, 2015, 526 ve Millas, 2014, 70-1.

daha çok yaşanan olaylar hakkında izleyici gözünden anılara yer verilmiştir.

Kentsel bir sosyal etkinlik olarak ilk defa 1859 yılında Büyükkada'da düzenlenmiş olan regattalar, takip eden 10 yılda Moda ve Büyükdere gibi kentin farklı bölgelerinde düzenlenmiştir (9). 1869 yılı ve sonrasında yarışlar Büyükkada'da düzenli olarak her yıl yapılmaya başlanmış, bazı yıllarda sözü edilen diğer bölgelerde ekstra yarışmalar düzenlenmiştir. Regattaların ilk düzenlendiği ve gelenekselleştirildiği yer olması nedeniyle Büyükkada Regattası çalışmanın odağına yerleştirilmiş ve zaman-mekândaki dönüşümler Büyükkada'da aranmıştır.

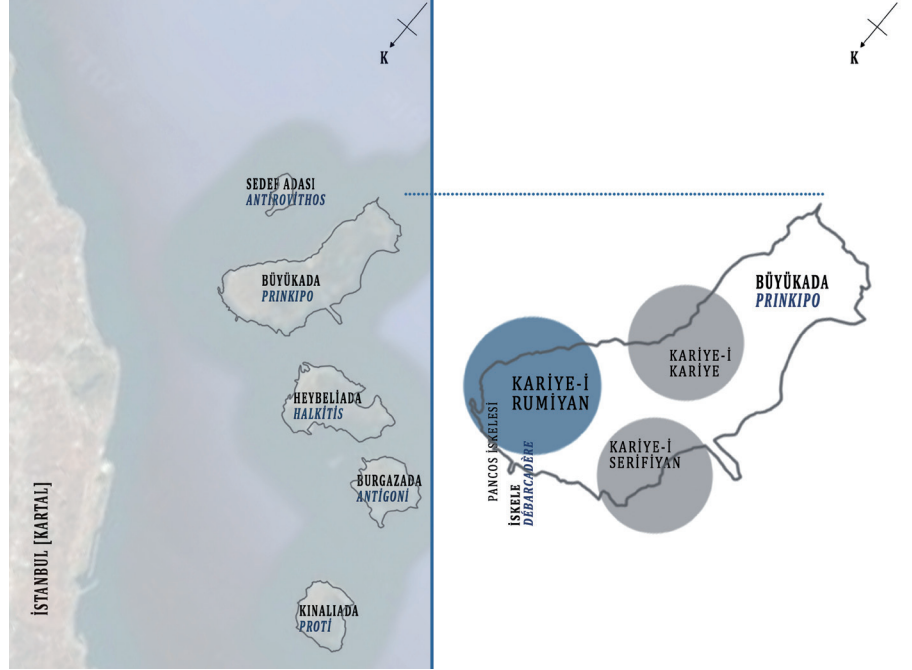
Ada'nın mekânsal dönüşümünün görsel olarak yeniden temsilleri, SALT Araştırma online arşivi erişimlerinden IMTAS'tan edinilen Antoine M. Raymund'un 1912 yılında hazırlamış olduğu Büyükkada Haritası (*Plan de Prinkipo*) üzerinden üretilmiştir.

ADA MERKEZİNDEKİ KAYMA, İSKELE YAPIMI VE KIYININ İNŞASI

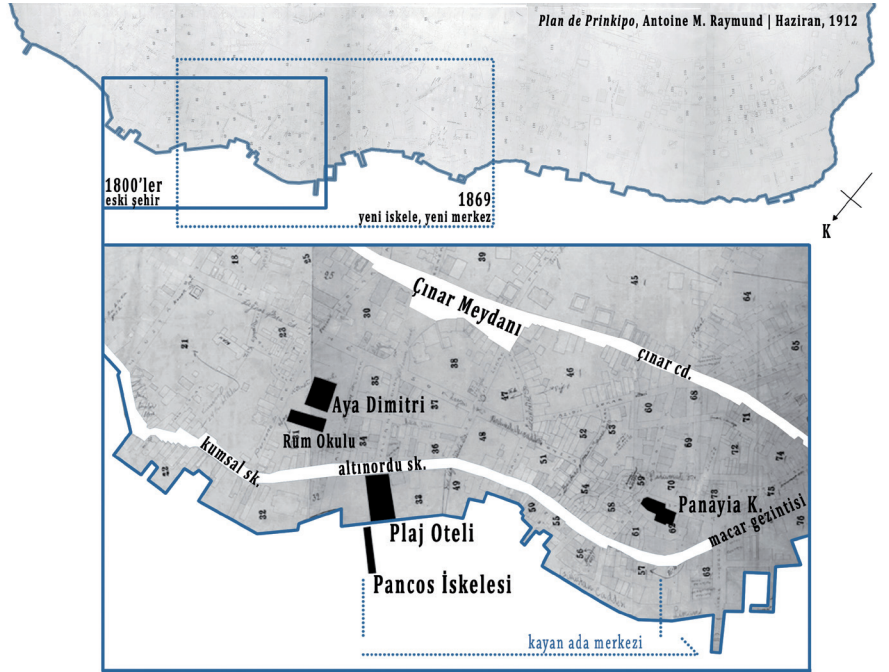
Günümüzde Büyükkada olarak bilinen Prens Adalarının en büyüğü olan Ada-i Kebir (**Resim 1**) ya da Rumca aynı anlama gelen *Prinkipo*, 19. yüzyılın ikinci yarısında, Gayrimüslim ve Levantenlerin sayfiye için geldiği, yerlilerin çoğunluğunun ise –balıkçı- Rumlardan oluştuğu bir adadır. Yüzyılın ilk yarısındaki ada nüfusu hakkında araştırmacılar 1200, 2000, 1816 gibi farklı rakamlar belirtmiş fakat, nüfusun 1860'larda 6000, 1890 yılında ise 10503 kişi olduğunda hemfikir olmuştur (Akpınar, 2014; Erdenen, 1962; Zorer, 2005). Akpınar (2014) 1890 yılındaki sayımın milletlere göre dağılımını Rum Ortodoks 5010, Müslüman 2990, Ermeni Gregoryen 1300, Ermeni Katolik 903, Latin Katolik 300 şeklinde vermiştir. Yüzyılın ortasında yaklaşık iki katına çıkan nüfusun bu artışında, Ada'ya ulaşımın sağlandığı vapur seferlerinin etkisi görülmektedir.

Millas (2014), 16. yüzyılda Ada'da üç ayrı yerleşim bölgesinin bulunduğu bahsetmiştir: Maden mahallesinde sonunda bulunan Aya Nikola Koyu'ndaki vadide konumlanan Kariye-i Kariye; kuzeyde Kumsal semtindeki Kariye-i Rumiyan ve; Nizam bölgesi civarındaki Kariye-i Serifiyan'dır (**Resim 1**). Bu köylerden Kariye-i Rumiyan, İstanbul'un fethinden sonra Karadeniz'den getirilen ve yüzyıllarca Ada nüfusunun çoğunluğunu oluşturmuş olan Rumların yerleştirildiği adından da belli olan Rum köyüdür.

Millas'ın (2014) *Hora* olarak da bahsettiği Rum köyü, 19. yüzyılın başlarında Kumsal mahallesi adını almıştır. Aya Dimitri Kilisesi çevresine dağılan konutlardan oluşan bölge, Yukarı Çınar ile Aşağı Çınar arasında kalan alandadır ve günümüzde Maden mahallesine dahildir (**Resim 2**). Mahallede bulunan Plaj Oteli'nin yanında yer alan Pancos İskelesi, 19. yüzyılın başlarında Ada'ya ulaşımın sağlandığı yer olmuştur (**Resim 3**). Ada'ya yaklaşım, vapur seferleri başlayana kadar pazar kayıklarıyla (10) (üç, dört ya da altı çifte kürekli) sağlanmıştır (Deleon, 2003; Zorer, 2005; Akpınar, 2014). Ada'ya ilk vapur seferi ise 1846'da gerçekleşmiştir. Bundan sonra Fevaid-i Osmaniye'nin kurulması sonrasında iki vapur Ada'ya sefer yapmaya başlamıştır. Miadını dolduran vapurların yerini kısa bir süreliğine Şirket-i Hayriye vapurları almış; 1875 sonrasında da yeni gelen vapurlarla ismi değişen Fevaid-i Osmaniye, İdare-i Aziziye (daha sonra İdare-i Mahsusa) olarak seferlerine devam etmiştir (Deleon, 2003).

Resim 1. Prens Adaları ve Büyükada'nın 16. yüzyıldaki yerleşimlerinin yaklaşık konumları

Resim 2. Raymund'un 1912 yılında hazırladığı plan (SALT) üzerinden, Ada merkezindeki kaymaları gösteren harita, 1800-1869

1800'lü yıllara tarihlenen iskelenin bulunduğu bölge, 1850'lerde büyük bir yangın geçirmiştir. Neredeyse bütün mahallenin zarar gördüğü bu yüzden de değer yitirdiği yangın sonrasında Ada'nın merkezi, Panayia Kilisesi'ne doğru kaymıştır (Zorer, 2005; Millas, 2014). Yeni merkez, taş iskelenin yapılmasından sonra İskele olarak bilinen mahallede, Aşağı Macar bölgesindedir. Zorer'in (2005) ifadesine göre bu tarihlerde Aşağı Macar'da 1000 kişi yaşamaktadır ve bölgenin nüfusu 1870'de çıkan bir diğer büyük yangın sonrasında iyice artmıştır.

12. Millas'a (2014) göre, iki gazino, beş kâgir ev ve bir otel; Zorer'e (2005) göre ise Saydam Otel (*l'Hôtel Brasserie*), Yıldızlar Kafe (*Casino du Débarcadère*) ve Ankara Palas – Prenses Otel (*l'Hôtel des Etrangers*).

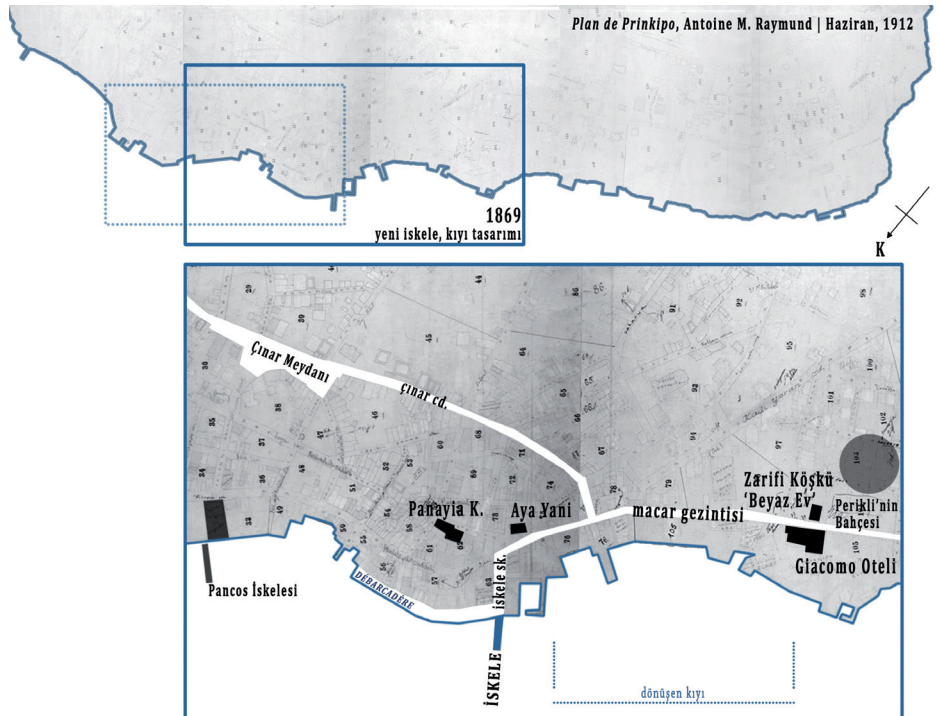
13. 19. yüzyılın yüksek sosyetesini hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ertürkmen Aksoy, 2019.

14. Giacomo Oteli (*l'Hôtel Giacomo*), Sümer Palas (*l'Hôtel des Etrangers*) ve Akasya Oteli'nin (*l'Hôtel Calypso*) bulunduğu Yukarı Giacomo Meydanı, otelleri barındırdığı için bir süre Oteller Meydanı olarak anılmıştır. Oteller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Millas, 2014; Akpınar, 2014; Zorer, 2005.

edilmiştir. Boudouy, Sultan'dan aldığı izinle iskeleyi ve yanındaki rıhtımı, kendi kaynaklarıyla inşa ettirmiştir. İskeleyle rıhtım dışında, toprakla doldurmuş olduğu dik araziye farklı işlevlere sahip binalar (12) yaptırmıştır (Millas, 2014; Zorer 2005). Boudouy'un inşa faaliyetleri sonrasında bölge dönüşmüş, değer kazanmıştır. Millas (2014) tarafından 1867'den beri bulunduğu söylenen kulübe ve rıhtım, Sultan Abdüzzaziz'in iradesiyle 1875 yılında restore edilerek genişletilmiştir. 1899 yılında yapılan ahşap iskele binası ile iskele, 1912 yılında Mimar Bedros Kalfa'nın oğlu Mihran Azaryan'ın tasarladığı kurşun kubbeli Büyükada İskelesine (günümüzde hala kullanılmakta) dönüşmüştür (Deleon, 2003; Millas, 2014).

Ada'ya ulaşımdan sonra, saatin bulunduğu İskele Meydanı'ndan Macar Gezintisi (**Resim 5**) (**Resim 6**) (**Resim 7**) olarak bilinen günümüzdeki adıyla 23 Nisan Caddesi'ne (*Grande Rue Madjar*) varılmaktadır. Macar Gezintisi, Aya Yani Kilisesi ile Giacomo Oteli arasında kalan bölgedir. On dokuzuncu yüzyılda gezinti, Ada'nın gündelik hayatının çok önemli bir parçası olmuştur. Macar Gezintisi, çoğunluğu Pera'da yaşamakta olan Corpi, Zarifi gibi dönemin yüksek sosyetesine (13) mensup banker ve tüccarların yazlarını geçirmek için inşa ettirdikleri sayfiyelerle çevrilmiştir. Burada Rum Zarifilerin, İstanbul kent toplumu için önemli bir aile olduğu, Şirket-i Umumiye, İtibar-ı Umumi ve İstanbul Bankası gibi bankalarla, Dersaadet Su Şirketi gibi kentsel altyapı anonim şirketlerine ortaklıkları olduğu hatırlatılmalıdır. Zarifi ailesinin önemli fertlerinden Nicolas, Büyükada için ayrıca önemli bir aktör olmuştur. Ada Belediye Meclisi'nde yer alan Zarifi'nin beyaz evi ilerleyen bölümlerde anlatılacağı üzere birçok sosyal etkinliğin (regatta için yemeklerin, LH, 14 Ağustos 1869) düzenlendiği yer olacak ve ilerleyen yıllarda kulüp tarafından satın alınacaktır.

Yüzyılın sonlarında cadde, otellerin artmasıyla birlikte Oteller Caddesi (14) (**Resim 6**) olarak da anılmıştır (Millas, 2014, 218-19). Cox'un (1887, 73-4) "[...] Her yerde olduğu gibi, Prinkipo da bir öncüye sahip olmalıydı [...]"

Resim 5. Raymond'un 1912 yılında hazırladığı plan (SALT) üzerinden, yeni iskele ve dönüşen kıyıyı gösteren harita, 1869

Ada'nın ilk otelinin onun adını almasıyla, adı ebedileşecek [...] o buraya geldi ve kendi büyük evinin etrafında teraslanan platolar üzerinde dağın tepesine doğru, güzellik veren evler inşa etti" şeklinde bahsettiği, Maltalı Giacomo, Ada'nın dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Giacomo, Yukarı Macar olarak bilinen ve daha sonraları kendi adıyla anılacak bölgede 12 sayfiye evi yaptırmıştır (15) (Zorer, 2005). Bunların dışında adıyla anılan Giacomo Oteli, Macar Gezintisi'nin sonunda konumlanmıştır. 1860'lara gelindiğinde Logotheti adındaki işletmeciler -otelin yanındaki- Comidas Malikanesini kiralarak, otel bünyesine katmış böylece Giacomo Oteli daha fazla misafire hizmet verebilmiştir (Gülersoy, 1997). Güzel sezonu ya da hafta sonunu Ada'da geçirmek isteyenlerin geldiği, regattaları izlemek isteyenlerin bulunduğu Giacomo Oteli, 1894 yılındaki büyük depremde etkilenmiş ve ciddi bir restorasyon geçirmiştir. Millas'a (2014) göre 1905, Deleon'a (2003) göre ise 1908'de binada çıkan yangında zarar gören otelin arazisi, Büyükada Yat Kulübü tarafından alınmıştır. Böylece farklı bir işlevle olsa da bu yer, Ada'nın sosyetik hayatının düğüm noktası olmaya devam etmiştir. Öyle ki Cumhuriyet döneminde arazinin ve binaların Anadolu Kulübü tarafından satın alınması sonrasında -ve günümüzde de- burası, Ada'nın en önemli toplanma mekânlarından biri olmuş -ve olmaya devam etmektedir.

Günümüzün Çankaya Caddesi olan Giacomo Caddesi kıyıya ve Macar Gezintisi'ne paraleldir. Hornby (2007) ve Cox'un (1887) ifadelerine göre cadde, Giacomo'nun lüks sayfiyeler inşa etmesiyle değerlendirilen, zenginlerin tercih etmiş olduğu önemli bir bölgedir. Bir dönem Ada'da Belediye Reisi olarak görev yapmış Con Hacopulos'un sayfiyesi; Yat Kulübü'nün başkanlığını yapmış İngiliz korumasındaki Maltalı avukat Lewis Mizzi'nin kızının kuleli kırmızı evi; -Mizzi'nin evinin yanındaki- VI. Daire'nin başkanlığını yapmış Edward Blacque Bey'in sayfiyeleri ile banker Tubini ve Ralli ailelerinin sayfiyeleri bu cadde üzerindedir (16) (Millas, 2014; Akpınar, 2014; Zarifi, 2006).

GÜZEL SEZON AÇIK HAVA ETKİNLİĞİ REGATTALAR

Londra, Marsilya gibi kentlerde yapılmış olan regattalar, 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da yaşamış İngilizlerin girişimleriyle Büyükada'da yapılmaya başlanmıştır. Regattalar, devlet erkânı, diplomat ve bankerler gibi İstanbul yüksek sosyetesine başta olmak üzere kentlinin büyük ilgisini çekmiştir. Burada belirtmekte fayda vardır ki benzer şenlikler İzmir'de yapılmıştır. Fakat İzmir'deki regattalar, 1893 gibi geç bir tarihte düzenlenmeye başlamıştır (17).

Yabancı süreli basında kentsel bir sosyal etkinlik olarak regattalardan, "*nautique fête*" olarak bahsedilmiştir (Journal de Constantinople, 31 Ağustos 1861). Türkçede şenlik, festival, kutlama, bayram gibi karşılıkları olan Fransızca *fête* kelimesi, denizcilik/gemicilik anlamına gelen *nautique* ile birleşince, kayık yarışlarını içeren ve denizciliği odağa yerleştiren kapsamlı bir etkinliği tanımlamaktadır. Gazetelerdeki ilanlardan anlaşıldığı üzere bütün bir güne yayılan gemicilik şenliği (18), Osmanlı İstanbul'unda ilk kez, İngiliz elçi Sir Henry Lytton Bulwer'in (1801-1872) girişimleri ve patronajında, devletin yüksek makamlarındaki kişilerin destekleriyle, 1859 yılında Büyükada'da gerçekleşmiştir (19). Elçi Bulwer, İstanbul'da kaldığı süre boyunca (1858-1865) birçok sosyal etkinlik düzenlemiş, yüksek sosyete ve kent toplumunda etkin bir aktör olmuştur. Bulwer, bu yıllarda Prens Adaları'ndan Yassıada'yı (Bulwer Ada'sı) satın almış ve adada kale gibi yapılar inşa ettirmiştir (Pinguet, 2013).

15. Zorer'e (2005) göre bu evler Hristos Manastırı'nın arazileri üzerindedir.

16. Blacque Bey'in evi George Zarifi ve ailesi tarafından birçok yaz kiralınmıştır (Zarifi, 2006).

17. İzmir'de gerçekleşmiş olan regattalarla alakalı görsel ve ayrıntılı bilgi için bkz: Levantine Heritage Foundation web sayfası.

18. Şenlik tanımı için bkz. Tekeli, 2009.

19. 1856 yılı haberine göre, Nisan ayında Üsküdar'da (*Scutari*) gerçekleşen kayık yarışlarına kentlinin katılımının sağlanabilmesi için Tophane'den vapur kaldırılmıştır (Journal de Constantinople, 27 Nisan 1856: 3). Bu haber, 1859'dan önce de yarışların yapıldığını göstermekle birlikte kentsel bir etkinliğe işaret etmemiştir. Kayık yarışlarıyla ilgili 1859'a kadar başka bir habere rastlanılmamıştır. Bu sebeple, gemicilik şenliklerinin başlangıç tarihi 1859 yılı olarak kabul edilmiştir.

20. Tanzimat Dönemi'nde Rumi takvim ile Hicri takvim bir arada kullanıldığı çift takvim uygulaması.

21. Meryem Ana Yortu'su her yıl Büyükkada'da Meryem Ana'ya ithaf edilmiş Panayia Kilisesi'nde kutlanmıştır (Millas, 2014).

22. Farklı tipteki kayıkların görselleri için bknz. Millas, 2014 ve Genim, 2015.

Resim 8. 1859 regattası hakkında JC'de yayımlanan haber ve ayrıntıları (JC, 31 Ağustos 1859: 4)

Bulwer'in Patronajında Düzenlenen İlk Büyükkada Regattası

1859 yılında, Galata'daki eski Borsa binasında toplanan organizasyon komitesi 15|27 Ağustos (20) gününü -kentsel bir etkinlik olarak- ilk defa düzenlenecek olan regattanın yapılacağı tarih olarak belirlemiştir (Journal de Constantinople, 17 Ağustos 1859). Tarihin özellikle Büyükkada'da hatırı sayılır bir kalabalıkla kutlanan Meryem Ana Yortu'su'na (21) denk gelmesi tesadüf olması gerektir. Regattaya yaklaşık 2.000 kişinin katılımı (Journal de Constantinople, 31 Ağustos 1859), komitenin tarih seçimindeki doğru tercihini göstermektedir. Katılımcılar Ada'ya, güne özel eklenen vapur seferi ile ulaşmıştır. Kalabalık arasında Bahriye Nazırı ve diğer nazırlar, Mısır Prensi ile paşalar bulunmaktadır (Journal de Constantinople, 3 Eylül 1859).

Farklı türdeki kayıkların katıldığı yarışlar, 2 mil ile 9 mil arasında değişen mesafelerde düzenlenmiştir. Yarışan kayıklar, tek çifte kürekli, iki çifte kürekli, üç çifte kürekli, dört çifte kürekli, yelkenliler, yat, gemi ve vapurlar, savaş kayıkları ve savaş gemileri şeklinde sıralanmıştır (22) (Resim 8) (Resim 9). Büyükkada ile Heybeliada arasında yerleştirilen şamandıralarla belirlenmiş parkurda yapılan yarışların başlangıç noktası, Giacomo'nun kendi iskelesine bağlı olan -şenliği organize eden komiteyi ve Osmanlı donanmasında yer alan İngiliz Amiral Slade'i taşıyan- vapur olarak belirlenmiştir. Kürek yarışlarına mahalle takımları yelken yarışlarına

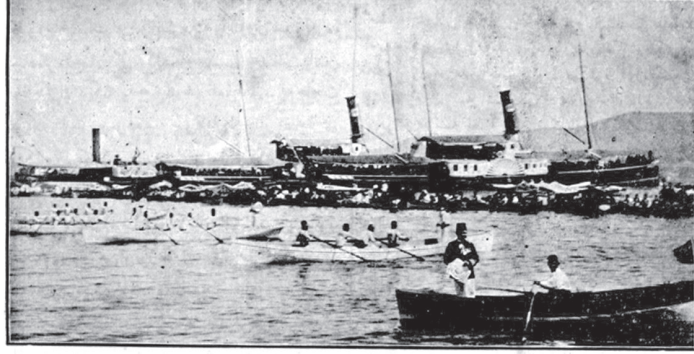
Journal de Constantinople, Echo de l'Orient. - Mercredi 31 Août. Multiple columns of text from the 1859 regatta report, including details about the event, participants, and local news.

Advertisement for the regatta: 'samedi. C'est à midi que les courses ont commencé. Le point de départ était le bateau à vapeur en station près de l'échelle de la villa de Giacomo. Ce vapeur Sir Henry L. Bulwer, sous le patronage duquel avaient lieu ces courses était...' Includes details about the race and the patron.

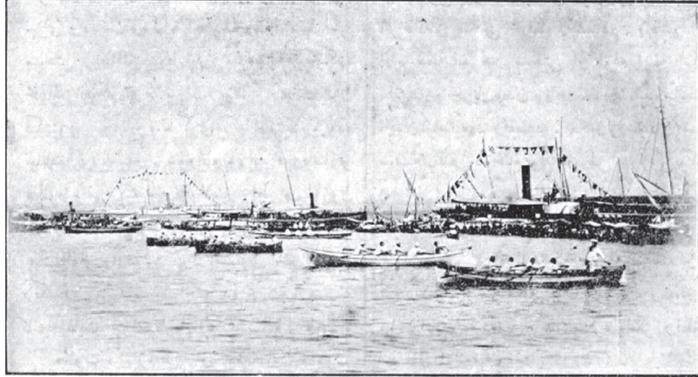
Regatta results table: '1er Course: Yachts à voiles, d's ans à parcourir 9 milles. 2e Course: Pour bateaux à 4 rames guidés par des amateurs, distance 2 milles...' Lists race numbers, categories, and winners.

ANNONCES, PUBLICATIONS ET AVIS DIVERS. Multiple small advertisements and notices, including legal notices, business announcements, and public information.

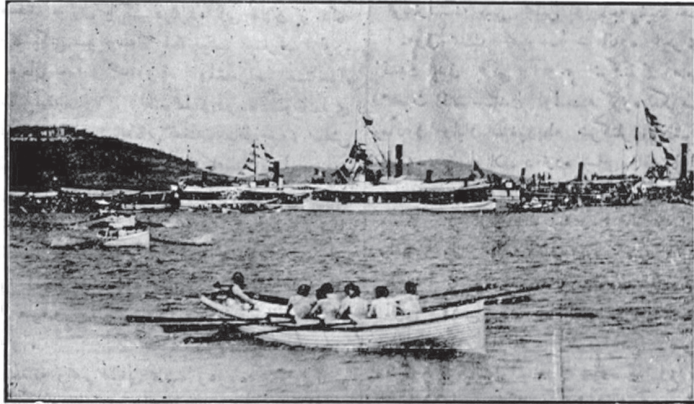
Additional advertisements and notices, including mentions of 'BONBONS BARBACHOUSSATS' and other local businesses.

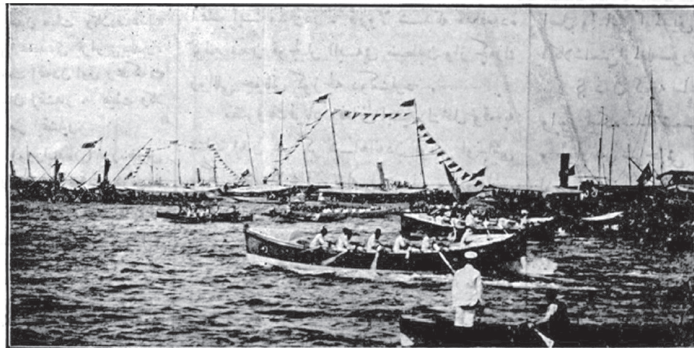
یوک آطه ده قایق یاریشنده دوت چقته ترسانه عامره کیکلرینک صورت حرکتلری

یوک آطه یاریشنده سفائن اجنبیه کیکلری

یوک آطه قایق یاریشنده برنجی کلن سلطانیه واپورینک دوت چقته سی

یوک آطه یاریشنده تخلصیه صدالترینک صورت حرکتلری

Resim 9. Malûmat gazetesinden edinilen 1898 Büyükkada Regattası'ndan fotoğraflar, yarışan kayık ve gemiler hakkında görsel örnekler (Malûmat, 16-17-18-19 Eylül 1898: 1)

Levantenler; savaş gemisi / kayıkları yarışlarına ise ülke gemileri katılmıştır (Journal de Constantinople, 31 Ağustos 1859). Buradan da anlaşılacağı üzere sporcular; mahallelerin kayıkçıları, tekne sahibi olan yüksek sosyeteyle onların kürekçileri ya da kaptanları ve savaş gemilerinin yabancı mürettebatlarından oluşmaktadır.

Yarışlar, Giacomo ve çevresindeki eğimli tepelerden takip edilmiştir. Saat 12'de başlayan yarışları takiben Büyükada Gazinosu'nda yüksek sosyetenin katıldığı, kadınların tuvaletleri, mücevherleri ve dansları ile göz doldurduğu bir balo düzenlenmiştir. İstanbul'a geri dönüş için tek bir ek sefer düzenlenmiş olması sebebiyle adaya gelen katılımcıların bir kısmı, geceyi Giacomo Oteli'nde geçirmek durumunda kalmıştır (Journal de Constantinople, 31 Ağustos 1859; Journal de Constantinople, 3 Eylül 1859).

1859 - 1869 Yılları Arasında Düzenlenen Moda, Büyükdere ve Büyükdade Regattaları

1860 ve 1861 yıllarında regattalar Kadıköy'de gerçekleştirilmiştir. Yarışların önceki yıldan farklı olarak, İngilizlerin sayfiyelerinin çoğunlukla bulunduğu Kadıköy'de düzenlenmiş olması ilgi çekicidir. Etkinliğin, Bulwer'in patronajında gerçekleşmesi ve İngiliz banker/tüccarların organizasyon komitesinde (Resim 10) bulunması bu duruma sebep olmalıdır.

Resim 10. 1860 ve 1861 yılı regattaları ilanları (JC, 13 Ağustos 1860: 4; 8 Ağustos 1861: 4)

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE

Les régates de Constantinople pour l'année 1860.
SOUS LE PATRONAGE DE SON EXCELLENCE SIR HENRY L. BULWER.
G. C. B. etc.
Auront lieu à Kadi-Keui, le 27 Août 1860.

COMITÉ :
Sir ALPHONSE SLADE K. C. B. C. S. HANSON Esq. F. R. DRUMMOND HAY,
T. N. BLACK Esq. Capt. CAMPBELL, Esq. CHANT du CONSEIL
Major GORDON, H. E. H. M. S. BARBER. GÉNÉRAL.

DIRECTEURS. Mr. C. TUCKER. Mr. J. B. MORTON.
Mr. J. REYN. Mr. S. TUCKER.

Secrétaire, Mr. H. M. WILLS.

PROGRAMME.
1re COURSE. — Pour yachts à voiles. Distance à parcourir 3 milles. — Départ à 11 h. du matin.
2de COURSE. — A midi, pour canots à 4 avirons. — Distance 2 milles. Prix: 1er canot 4,000 p. 2de 350.
3de COURSE. — A une heure, pour bateaux découverts et à voiles. — Distance, la même que la 2de.
4de COURSE. — A 2 heures et 1/2, pour caïques à 3 paires de rames. — Distance 3 milles. Prix: 1er caïque 1,000 p. 2de 200 p.
5de COURSE. — A 3 heures 1/2, pour caïques à 2 paires de rames. — Distance 3 milles. Prix: 1er caïque 800 p. 2de 150 p.
6de COURSE. — A 4 heures, pour caïques à un pair de rames. — Distance 3 milles. Prix: 1er caïque 600 p. 2de 460 p.
Les compétiteurs sont invités à s'inscrire dans les bureaux du Secrétaire aussitôt que possible. Gala le 24 juillet 1860.

ANNONCES, PUBLICATIONS ET AVIS DIVERS.

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE

Indicateur commercial du Journal de Constantinople.
PRINCIPALES ADRESSES DE PÊCHE, GAZI ET DE ST AMBROI.

REGATES DE CONSTANTINOPLE à Kadi-Keui, le 27 Août 1861.

PROGRAMME:
Course pour Yachts. Distance à parcourir 3 milles.
1re PRIX: Un canot au gré de la valeur de son contenu en espèces, à la volée du gagnant.
2de PRIX: 4,000 p.
3de PRIX: 3,500 p.
4de PRIX: 3,000 p.
5de PRIX: 2,500 p.
6de PRIX: 2,000 p.
7de PRIX: 1,500 p.
8de PRIX: 1,000 p.
9de PRIX: 500 p.
10de PRIX: 500 p.
11de PRIX: 500 p.
12de PRIX: 500 p.
13de PRIX: 500 p.
14de PRIX: 500 p.
15de PRIX: 500 p.
16de PRIX: 500 p.
17de PRIX: 500 p.
18de PRIX: 500 p.
19de PRIX: 500 p.
20de PRIX: 500 p.
21de PRIX: 500 p.
22de PRIX: 500 p.
23de PRIX: 500 p.
24de PRIX: 500 p.
25de PRIX: 500 p.
26de PRIX: 500 p.
27de PRIX: 500 p.
28de PRIX: 500 p.
29de PRIX: 500 p.
30de PRIX: 500 p.
31de PRIX: 500 p.
32de PRIX: 500 p.
33de PRIX: 500 p.
34de PRIX: 500 p.
35de PRIX: 500 p.
36de PRIX: 500 p.
37de PRIX: 500 p.
38de PRIX: 500 p.
39de PRIX: 500 p.
40de PRIX: 500 p.
41de PRIX: 500 p.
42de PRIX: 500 p.
43de PRIX: 500 p.
44de PRIX: 500 p.
45de PRIX: 500 p.
46de PRIX: 500 p.
47de PRIX: 500 p.
48de PRIX: 500 p.
49de PRIX: 500 p.
50de PRIX: 500 p.
51de PRIX: 500 p.
52de PRIX: 500 p.
53de PRIX: 500 p.
54de PRIX: 500 p.
55de PRIX: 500 p.
56de PRIX: 500 p.
57de PRIX: 500 p.
58de PRIX: 500 p.
59de PRIX: 500 p.
60de PRIX: 500 p.
61de PRIX: 500 p.
62de PRIX: 500 p.
63de PRIX: 500 p.
64de PRIX: 500 p.
65de PRIX: 500 p.
66de PRIX: 500 p.
67de PRIX: 500 p.
68de PRIX: 500 p.
69de PRIX: 500 p.
70de PRIX: 500 p.
71de PRIX: 500 p.
72de PRIX: 500 p.
73de PRIX: 500 p.
74de PRIX: 500 p.
75de PRIX: 500 p.
76de PRIX: 500 p.
77de PRIX: 500 p.
78de PRIX: 500 p.
79de PRIX: 500 p.
80de PRIX: 500 p.
81de PRIX: 500 p.
82de PRIX: 500 p.
83de PRIX: 500 p.
84de PRIX: 500 p.
85de PRIX: 500 p.
86de PRIX: 500 p.
87de PRIX: 500 p.
88de PRIX: 500 p.
89de PRIX: 500 p.
90de PRIX: 500 p.
91de PRIX: 500 p.
92de PRIX: 500 p.
93de PRIX: 500 p.
94de PRIX: 500 p.
95de PRIX: 500 p.
96de PRIX: 500 p.
97de PRIX: 500 p.
98de PRIX: 500 p.
99de PRIX: 500 p.
100de PRIX: 500 p.

ET AVIS DIVERS.

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE

Les régates de Constantinople pour l'année 1860.
SOUS LE PATRONAGE DE SON EXCELLENCE SIR HENRY L. BULWER.
G. C. B. etc.
Auront lieu à Kadi-Keui, le 27 Août 1860.

COMITÉ :
Sir ALPHONSE SLADE K. C. B. C. S. HANSON Esq. F. R. DRUMMOND HAY,
T. N. BLACK Esq. Capt. CAMPBELL, Esq. CHANT du CONSEIL
Major GORDON, H. E. H. M. S. BARBER. GÉNÉRAL.

DIRECTEURS. Mr. C. TUCKER. Mr. J. B. MORTON.
Mr. J. REYN. Mr. S. TUCKER.

Secrétaire, Mr. H. M. WILLS.

PROGRAMME.
1re COURSE. — Pour yachts à voiles. Distance à parcourir 3 milles. — Départ à 11 h. du matin.
2de COURSE. — A midi, pour canots à 4 avirons. — Distance 2 milles. Prix: 1er canot 4,000 p. 2de 350.
3de COURSE. — A une heure, pour bateaux découverts et à voiles. — Distance, la même que la 2de.
4de COURSE. — A 2 heures et 1/2, pour caïques à 3 paires de rames. — Distance 3 milles. Prix: 1er caïque 1,000 p. 2de 200 p.
5de COURSE. — A 3 heures 1/2, pour caïques à 2 paires de rames. — Distance 3 milles. Prix: 1er caïque 800 p. 2de 150 p.
6de COURSE. — A 4 heures, pour caïques à un pair de rames. — Distance 3 milles. Prix: 1er caïque 600 p. 2de 460 p.
Les compétiteurs sont invités à s'inscrire dans les bureaux du Secrétaire aussitôt que possible. Gala le 24 juillet 1860.

ANNONCES, PUBLICATIONS ET AVIS DIVERS.

JOURNAL DE CONSTANTINOPLE

Indicateur commercial du Journal de Constantinople.
PRINCIPALES ADRESSES DE PÊCHE, GAZI ET DE ST AMBROI.

REGATES DE CONSTANTINOPLE à Kadi-Keui, le 27 Août 1861.

PROGRAMME:
Course pour Yachts. Distance à parcourir 3 milles.
1re PRIX: Un canot au gré de la valeur de son contenu en espèces, à la volée du gagnant.
2de PRIX: 4,000 p.
3de PRIX: 3,500 p.
4de PRIX: 3,000 p.
5de PRIX: 2,500 p.
6de PRIX: 2,000 p.
7de PRIX: 1,500 p.
8de PRIX: 1,000 p.
9de PRIX: 500 p.
10de PRIX: 500 p.
11de PRIX: 500 p.
12de PRIX: 500 p.
13de PRIX: 500 p.
14de PRIX: 500 p.
15de PRIX: 500 p.
16de PRIX: 500 p.
17de PRIX: 500 p.
18de PRIX: 500 p.
19de PRIX: 500 p.
20de PRIX: 500 p.
21de PRIX: 500 p.
22de PRIX: 500 p.
23de PRIX: 500 p.
24de PRIX: 500 p.
25de PRIX: 500 p.
26de PRIX: 500 p.
27de PRIX: 500 p.
28de PRIX: 500 p.
29de PRIX: 500 p.
30de PRIX: 500 p.
31de PRIX: 500 p.
32de PRIX: 500 p.
33de PRIX: 500 p.
34de PRIX: 500 p.
35de PRIX: 500 p.
36de PRIX: 500 p.
37de PRIX: 500 p.
38de PRIX: 500 p.
39de PRIX: 500 p.
40de PRIX: 500 p.
41de PRIX: 500 p.
42de PRIX: 500 p.
43de PRIX: 500 p.
44de PRIX: 500 p.
45de PRIX: 500 p.
46de PRIX: 500 p.
47de PRIX: 500 p.
48de PRIX: 500 p.
49de PRIX: 500 p.
50de PRIX: 500 p.
51de PRIX: 500 p.
52de PRIX: 500 p.
53de PRIX: 500 p.
54de PRIX: 500 p.
55de PRIX: 500 p.
56de PRIX: 500 p.
57de PRIX: 500 p.
58de PRIX: 500 p.
59de PRIX: 500 p.
60de PRIX: 500 p.
61de PRIX: 500 p.
62de PRIX: 500 p.
63de PRIX: 500 p.
64de PRIX: 500 p.
65de PRIX: 500 p.
66de PRIX: 500 p.
67de PRIX: 500 p.
68de PRIX: 500 p.
69de PRIX: 500 p.
70de PRIX: 500 p.
71de PRIX: 500 p.
72de PRIX: 500 p.
73de PRIX: 500 p.
74de PRIX: 500 p.
75de PRIX: 500 p.
76de PRIX: 500 p.
77de PRIX: 500 p.
78de PRIX: 500 p.
79de PRIX: 500 p.
80de PRIX: 500 p.
81de PRIX: 500 p.
82de PRIX: 500 p.
83de PRIX: 500 p.
84de PRIX: 500 p.
85de PRIX: 500 p.
86de PRIX: 500 p.
87de PRIX: 500 p.
88de PRIX: 500 p.
89de PRIX: 500 p.
90de PRIX: 500 p.
91de PRIX: 500 p.
92de PRIX: 500 p.
93de PRIX: 500 p.
94de PRIX: 500 p.
95de PRIX: 500 p.
96de PRIX: 500 p.
97de PRIX: 500 p.
98de PRIX: 500 p.
99de PRIX: 500 p.
100de PRIX: 500 p.

ET AVIS DIVERS.

JC, 13 Ağustos 1860: 4

JC, 8 Ağustos 1861: 4

23. Gazetelerde Samos Prensi ve Prensesi olarak geçen Sisam Beyi ve Eşi. Yunan isyanı sonrasında bağımsızlık kazanan Yunanistan, zafer sonrasında 1832'de Sisam adasında yarı özerk Sisam Beyliği kurmuştur. Sisam Beyi Bâb-ı Âli tarafından seçilmiştir. Balkan Savaşı sonrasında 1913'te ada Yunanistan'a verilmiş ve Beylik tarihe karışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Örenç, A.F. (1995).

24. Büyükdere'de Rus, Danimarka, İspanya, Portekiz, Hollanda, Amerika elçiliklerinin yazlık sarayları bulunmaktadır.

Kadıköy Moda Burnu'nda gerçekleşen, Moda-Koyu Regattası'nda (*Moda-Bay Regatta*) yarışlar, kıyı şeridinden ve çevre parklardan takip edilmiştir. 1861 yılındaki yarışları izlemek için Mühürdar Yolu'nda bulunan Mühürdar Kafe başta olmak üzere çevre kafelere dolan kalabalık gazetesinin verdiği rakama göre 10.000 kişi civarındadır (**Resim 11**). Yarışı izleyenler arasında Sisam Beyi (23) ve eşi de bulunmaktadır (Journal de Constantinople, 31 Ağustos 1861). Yarışlar ilk regattada olduğu gibi farklı türdeki kayıkların kapasitelerine göre farklı uzaklıklarda düzenlenmiştir. Yarışların kazananlarına bakıldığında, kürek yarışlarının -gazetede geçen halleriyle- Emirgan'dan Ahmet, Tophane'den Said gibi çoğunlukla Müslüman kayıkçılar olduğu; yelkenli yarışların çoğunluğunun ise İngiliz olan Levantenler –hatta organizasyon komitesinin tekneleri- arasında gerçekleştiği görülmektedir (Journal de Constantinople, 1 Eylül 1860; 31 Ağustos 1861).

1862 yılında regatta, Büyükdere'de gerçekleşmiştir. Dönemin resimli gazetelerinden *Le Monde Illustré*'de (20 Eylül 1862), 20 Ağustos 1862 tarihli Büyükdere Regattası hakkındaki haberde, Charlie Vriarte'nin, Danimarka yazlık sarayının salonlarından, yapmış olduğu resimden (**Resim 12**) regattanın, koydaki elçiliklerin yazlık saraylarından (24), sayfiyelerden ve plajdan takip edildiği ve büyük bir kalabalığa hitap ettiği görülmektedir (Le Monde Illustré, 20 Eylül 1862, 182).

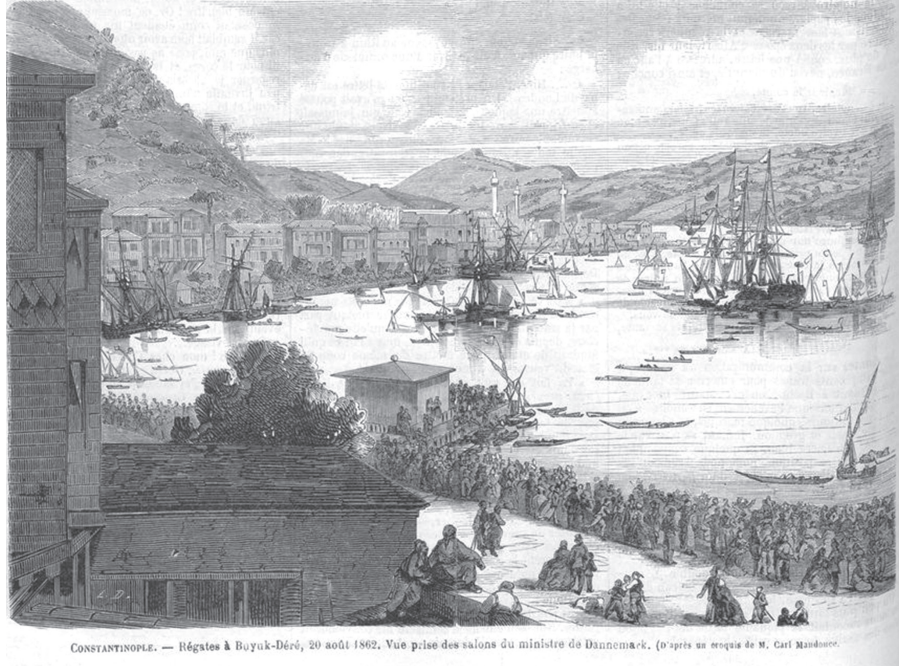
1864 yılında ise iki ayrı regattanın düzenlenmesi planlanmıştır. Bunlardan ilki, Bulwer'in patronajındaki 27 Ağustos Büyükada Regattası, diğeri ise Sultan Abdülaziz'in patronajında olması planlanan (fakat kötü hava koşulları sebebiyle yapılamayan) Büyükdere Regattasıdır (Journal de Constantinople, 23 Ağustos 1864). Büyükada Regattasından önce yarışmacılar hafta boyunca ada çevresinde antrenman yapmış, iki/üç kürekli yelkenliler de teknelerini test etmiştir (Journal de Constantinople, 24 Ağustos 1864). Beş yıl aradan sonra Büyükada'da düzenlenen şenlik, yarışın yapıldığı ve izlendiği yer, yarışların programı gibi konularda

RÉGATES DE CONSTANTINOPLE, LE 27 AOÛT.
 Dès 10 heures du matin, la foule commença à s'assembler autour des cafés de la pointe de Moda Bournou et sur le chemin de Muhurdar. Bien avant le commencement des Régates le nombre des curieux s'élevait au moins à 10,000. Vers onze heures le bateau du comité, *Samson*, arriva et vint se placer vis-à-vis du Café de Muhurdar. Il fut bientôt rejoint par le vapeur de guerre britannique *Dumbarton*.

Resim 11. 1861 yılı regattaları hakkında yapılan haberdeki 10.000 kişinin katıldığını belirten bölüm (JC, 31 Ağustos 1861: 2)

Resim 12. 1862 Büyükdere Regattası, Danimarka yazlık sarayının salonlarından Charlie Vriarte tarafından çizilmiş bir resim (*Le Monde Illustré*, 20 Eylül 1862: 180)

1859'daki ilk regattaya benzer özellikler sergilemiştir (**Resim 13**). Farklı olarak, yarışları Giacomo Oteli'nden izleyecek olan kadınlar için ayrı bir tente ve oturma alanları (**Resim 14**) yapılmıştır. Bu yıl ayrıca, yarışlara eşlik etmesi için bando dinletisi; ve yarış sonrası etkinliklere, Macar Gezintisi'nden izlenebilecek havai fişek gösterileri eklenmiştir (*Journal de Constantinople*, 3 Eylül 1864).

Resim 13. 1864 yılı Büyükkada Regattası hakkında yayımlanan haberdan ayrıntılar (JC, 3 Eylül 1864: 3)

... tout son élat. Un grand nombre de passagers avaient quitté le Bosphore à bord des bateaux du Clirkei-Hairic, de deux autres vapeurs qui s'étaient mis ce jour à la disposition du public et d'une flotille de barques à voiles élégamment pavisées. Beaucoup d'amateurs d'Amour mondus...

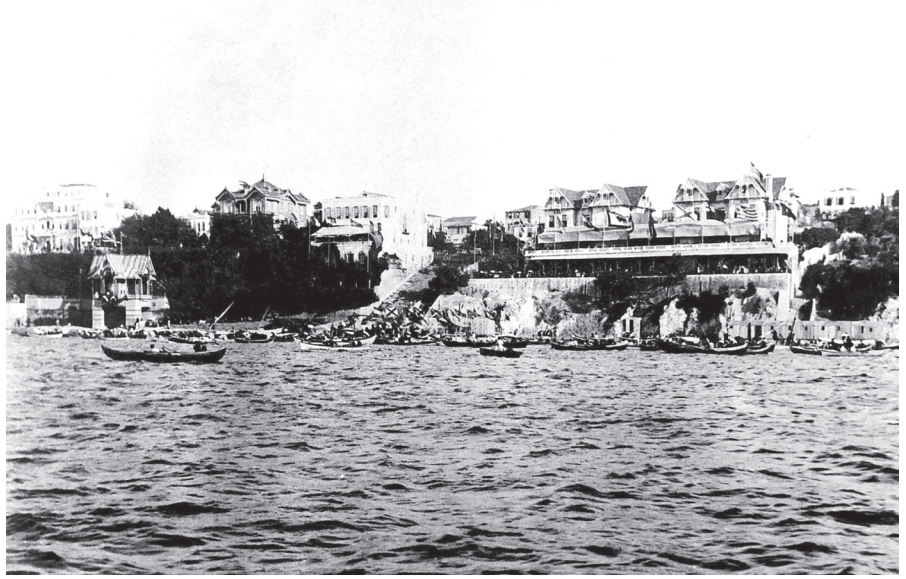
... une pareille animation. Toutes les maisons étaient encombrées de visiteurs, les hôtels, les cafés, les monastères étaient remplis de locataires. Plusieurs bandes de musique se...

... les monastères étaient remplis de locataires. Plusieurs bandes de musique se faisaient entendre. Le comité des régates...

... faisaient entendre. Le comité des régates avait choisi pour son lieu d'observation, l'échelle de l'hôtel Giacomo. Sur la pente de son jardin on avait placé pour les dames des bancs et des tentes élégamment ornés. Ce coup d'œil était charmant. Le jardin admirablement bien arrangé, avec les fleurs qui mélangaient leurs nuances à celle des costumes des dames, présentait un aspect que la plume ne peut décrire. De là on apercevait la mer...

... Ainsi s'est terminée cette fête nautique et les vapeurs qui avaient fait expressément le voyage ce jour ont quitté bientôt l'île pour ramener leur monde à Constantinople. A...

... ramener leur monde à Constantinople. A quatre heures il n'y eut qu'un seul départ pour le pont, de sorte que beaucoup de personnes se sont vues obligées de passer la nuit à Prinkipo. Le soir il y a eu des feux d'artifice qui ont attiré beaucoup de monde à la promenade.

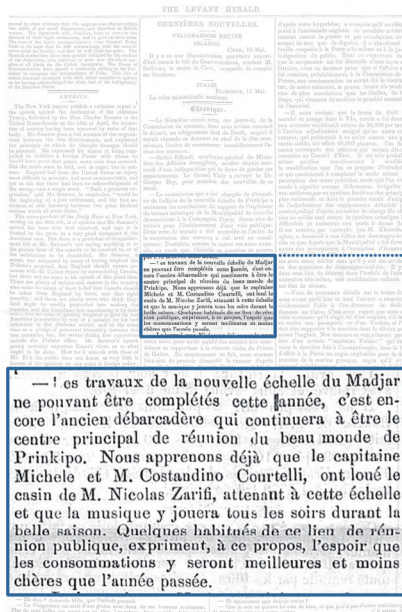
Resim 14. Çelik Gülersoy arşivinden yılı belirtilmemiş fotoğraf, Giacomo Oteli bahçesindeki tribünlere örnek görsel (Gülersoy, 1997: 13)

PROJELER YILI 1869: KIYININ DÖNÜŞÜMÜ

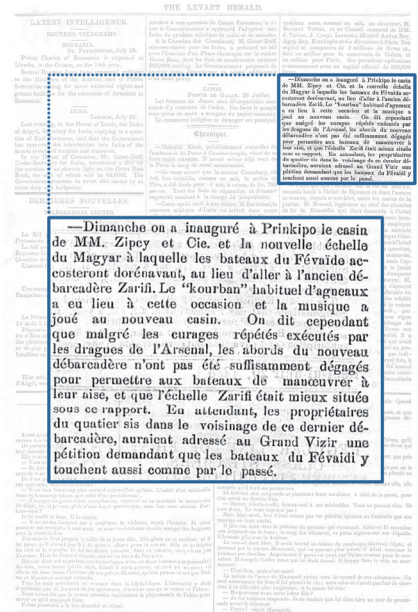
1869 yılının ilk aylarında Büyükkada hakkında yapılan haberlerde, Ada'nın güzel sezonun favori mekânı olacağı öngörülmesi yapılmıştır. Macar Bölgesinde bulunan cephaneliğin yakınında yapılmakta olan (önceki bölümde değindiğimiz Boudouy'un yaptırdığı) iskele ve iskele civarında yapılan sayfiyelerin bu duruma işaret ettiği belirtilmiştir (Levant Herald, 13 Nisan 1869). Bu yıl Belediye Meclisi de, Ada'nın iyileştirilmesi ve dönüşümü için kararlar almıştır. Hatırlatmakta fayda vardır ki Abdülaziz döneminde -1861'de- Büyükkada Yedinci Daire-i Belediye'nin merkezi olmuştur. Meclis'in projelerinden biri, Çınar Bölgesinde bulunan Çınar Caddesi'nin (*Rue de Grand Platane*) genişletilmesi ve bu sebeple caddedeki 12 evin kesilmesidir. Karar aynı zamanda, Macar Gezintisi'ndeki Kuyubaşı Meydanı'yla sonlanan bu caddenin uzantısının da genişletilmesini içermektedir (**Resim 5**). Çınar Caddesi, Ada'nın en eski meydanı olduğu tahmin edilen (Zorer, 2005) Çınar Meydanı civarından başlar ve iskelenin uzandığı caddeye kadar devam eder. (Levant Herald, 23 Mart 1869).

Dönem gazetelerinde inşası devam eden iskelenin yıl içinde tamamlanamayacağı tahmini yapılmış (**Resim 15**), bu sebeple de Michele ve Constandino Courtelli adlı işletmecilerin, Nicolas Zarifi'nin eski iskeleye bitişik olan gazinosunu işletmek için kiralamış oldukları belirtilmiştir (Levant Herald, 11 Mayıs 1869). Yapılan bu öngörüye rağmen yeni iskele 1869 yılı Temmuz ayında açılmış ve Büyükkada regattasına yetişmiştir (Levant Herald, 29 Temmuz 1869). Gazetelerdeki haberler, Millas, Akpınar, Zorer gibi araştırmacıların aktardığı Boudouy'un taş iskelesinin 1867 yılında tamamlanmış olduğu bilgisini desteklememektedir. Bu sebeple birincil kaynaklardan edinilen bilginin doğruluğuna güvenilerek, Ada'nın merkezinin 1867 yılında değil 1869 yılı civarında, yeni iskelenin tamamlanması ve Macar bölgesinde yeni sayfiyelerin yapılmasıyla birlikte (Ada'nın kuzeydoğusuna doğru) kaydığını söylemek daha doğru olacaktır (**Resim 2**) (**Resim 5**).

Bulwer'in 1868'de İstanbul'dan ayrılmasından sonra yarışlar, iki farklı tipteki organizasyon komitesi tarafından düzenlenmiştir. Bunlardan ilki önemli aktörlerin patronajında (Sultan, Nazır, Prens gibi), yüksek

LH, 11 Mayıs 1869: 3

LH, 29 Temmuz 1869: 2

Resim 15. LH gazetesinde yayımlanan yeni ve eski iskele hakkındaki haberler (LH, 11 Mayıs 1869:3 ve 29 Temmuz 1869:2)

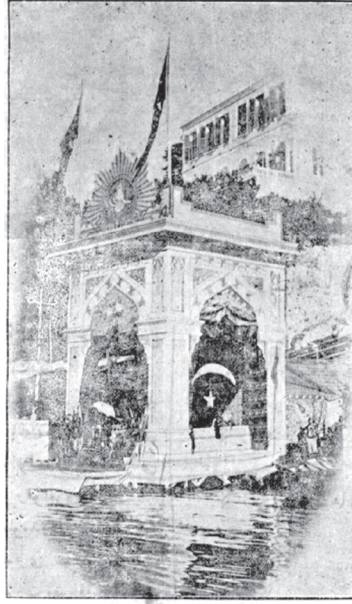
sosyetenin (banker, tüccar ya da devlet erkânı) hatırı sayılır isimlerinden oluşan organizasyon komitesi; ikincisi ise kulüplerin organize ettiği komitelerdir. Burada belirtilmelidir ki regatların gerçekleşmesi için Sultan'dan izin (25) almak gerekmektedir.

Gelenekselleştiği üzere, 27 Ağustos'ta yapılan regattanın patronajını, 1869'da Sultan Abdülaziz üstlenmiştir. Organizasyon komitesi ise (Resim 16) dönemin Bahriye Nazırı Mahmud Paşa (başkan); Halil Paşa, Said Paşa, Hobart Paşa, Halil Bey, Büyükada valisi G. Petropulo Efendi ve Adalar Belediyesi başkanı G. Panziris (başkan yardımcıları); A. Alléon, S. d'Aristarchi, Azarian, J. Baudouy, T.N. Black, J.B. Bonnal, Kont. N. de Camondo, Christaki Efendi, G. Coronio, G. Crespini, J. Cricozzo, E. Deveaux, P. Dimitracopulo, A. Eliasco, Jos. Glavany, Fred. Guarracino, H. Hanson, H. Harvey, J.G. Kennedy, J. de Kiriko, Ed. La Fontaine, C. La Martre, L. Lorando, T. Mavrogordato, P. Missak, A. Nicolopulo, E. Scouloudi, J. Seager, Serkis Bey, Sinapian, F.W. Smythe, A. Terenzio, C. Theodoridis, H. Woods, G. Zarifi (üyeler); C.H. Whittall ve A. M'Carthy'den (sekreterler) oluşmuştur (Levant Herald, 5 Ağustos 1869). Listede adı görülen Nissim Camondo, Galata'daki finans merkezinin oluşmasına, sahip oldukları hanlarla öncülük etmiş Yahudi Camondo ailesinin bir ferdidir. Rum Christaki Efendi Zographos ise Zarifiler gibi İstanbul'un önemli bankerlerindedir ve 1870 Pera yangınında yıkılan Naum Tiyatrosu'nun arazisini satın alarak burada Çiçek Pasajı olarak bilinen binayı yaptırmış ve bilinmektedir. Levanten Emile Deveaux Osmanlı Bankası müdürüdür. İngiliz tabiiyetinde olan İzmirli La Fontaineler ise Osmanlı Bankası ile Osmanlı Kambiyo ve Esham Şirketi mensuplarındandır (26). Bu gibi örneklerden görüldüğü üzere etnik köken ya da millet ayrımının gözetilmediği komite, Gayrimüslim ve Levanten ticaret burjuvazisi ile Müslüman bürokratlardan ya da başka bir deyişle yüksek sosyetenin önemli aktörlerinden oluşmuştur.

Yarış öncesi toplantılarını daha önce olduğu gibi Galata'daki Borsa binasında yapan komite önceki yıllardan farklı olarak Sultan Abdülaziz'in

25. Regatalara verilen izinler ya da regatlar için istenen izin talepleri hakkındaki BOA belgeleri için bkz. Belgelerde İstanbul Adaları (2010, 64, 75, 97, 151, 183).

26. Ayrıntı için bkz. Ertürkmen Aksoy, 2019.

Resim 17. 1899 yılı Büyükkada Regattası'nda Giacomo bölgesindeki tribünler (Malûmat, 11 Eylül 1899: 1-2)

یوک اطه یاریشی مناظرندن

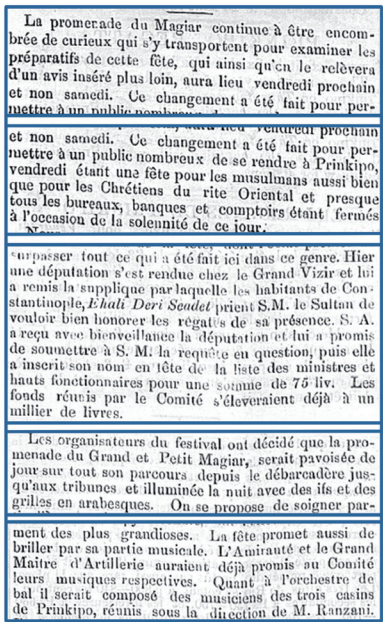
یوک اطه یاریشی محاندکی موقع رسمی

27. Parisli mimar ve dekoratör Gustave Seugé Fransa'daki festival ve kutlamalar için yaptığı dekorasyonlar ve Mısır Valisi'ne banker Herman Oppenheim'in yaptırdığı balo odası çizimleri ile tanınmaktadır (Levant Herald, 17 Ağustos 1869).

planlanmıştır. Bahsi geçen tüm işlerin tasarımı İstanbul'da bulunan Fransız Gustave Seuge (27) tarafından yapılmıştır (Levant Herald, 14 Ağustos 1869; Levant Herald, 17 Ağustos 1869).

Sultan'ın olası katılımı, sosyal etkinlik olarak regattaların –Giddens'ın (1986) etkinlik tanımlarına atıfla (2)- törensel bir etkinliğe dönüşmesine neden olmuştur. Bu sebeple birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Komisyonun planlarına göre Sultan, yarışlar bittikten sonra Ada'ya gelecek, gezintisi geçit töreni gibi düzenlenecek ve törene saray bandosu, nazırlar ve yüksek rütbeli memurlar eşlik edecektir (Levant Herald, 14 Ağustos 1861). Komisyon ayrıca, geçit töreni için Macar Gezintisi boyunca, iskeleden tribünlere kadar olan yolun, kaldırım döşenmesine ve aydınlatılmasına karar vermiştir (**Resim 18**) (Levant Herald, 24 Ağustos 1869). Buradan da görüldüğü üzere, belirli bir zaman-mekânda tanımlı aktörlerin gerçekleştirdiği eylem olarak regattalar törensel etkinliğe evrilebilir niteliktedir ve bu bağlamda da etkinlik kenti dönüştürecek potansiyeldedir. Ada'daki fiziksel ve altyapısal iyileştirmeler de, aktörlerin gerçekleştirdiği eylemin zaman-mekândaki dönüştürücü etkilerinin görünür karşılıkları ya da Giddens'ın (1986) deyimiyile modern "yapı"larıdır.

Macar Gezintisi, hazırlık aşaması süresince meraklı kalabalıklar tarafından ziyaret edilmiştir. Ayrıca yelkenli yarışlarına katılacak olan sporcular da yarışma öncesinde yeni iskeledeki yerlerini almış, antrenman yapmıştır (Levant Herald, 24 Ağustos 1869). Buradan da görüldüğü üzere regatta sebebiyle hazırlık aşaması süresince de Ada'ya dışarıdan ziyaretçi gelmiştir. Katılımın oldukça yoğun olduğu belirtilen yarışlara Sultan Abdülaziz katılmamış ve Sadrazam Mehmet Emin Ali Paşa tarafından temsil edilmiştir. İzleyiciler Macar Gezintisi'nde, Giacomo ve çevresindeki tepeliklerdeki teraslardan yarışları takip etmiştir. Sadrazam, nazırlar ve yüksek rütbeli bürokratlar Ada'nın önemli sakinlerinden Eliasko, Bonnal ve Pavlaki'nin evlerinde öğlen yemeği yemiştir. Orta gelir grubundan olan katılımcılar ise Macar ve çevresindeki kafeleri tercih etmiştir. Gün boyunca 17 adet yarış yapılmıştır –13'ü kayak, diğerleri ise yat ve yelkenli

Resim 18. 1869 Büyükada Regattası hakkında yapılan haberdan ayrıntılar (LH, 24 Ağustos 1869: 3)

LH, 24 Ağustos 1869: 3

yarışlarıdır-. Yarışların bitimiyle katılımcılar kıyıdan uzaklaşarak Ada geneline yayılmıştır. Havanın kararmasıyla birlikte ziyaretçiler kıyıya geri dönmüş, aydınlatılmış sayfiye evleriyle bahçeler arasında gezinti yapmış, havai fişek gösterilerini izlemiş ve opera eserleriyle milli marşları çalan bandoyu dinlemiştir. Şenliğin vazgeçilmez etkinliklerinden olan balo ise Perikli'nin Bahçesi'nde gerçekleşmiştir (Levant Herald, 17 Ağustos 1869; Levant Herald, 28 Ağustos 1869).

Regattalar için Ada'ya gelen ve etkinlik sonrasında İstanbul'a dön(e)meyen katılımcılar Giacomo ve Akasya gibi otellerde, manastırlarda ya da tanıdıklarının evlerinde konaklamıştır. Ada'da artan konaklama ihtiyacının farkına varan Giacomo, otelini daha büyük ölçekte yeniden inşa etmeye karar vermiştir. Otele değişen / modernleşen gündelik hayat ihtiyaçlarını karşılaması beklenen okuma salonu, sohbet/bekleme odaları gibi yeni fonksiyonlar eklenmiş; aileler için de ayrı odalar yapılmıştır (Levant Herald, 20 Eylül 1869). Ada'nın güzel sezonda sayfiye için moda haline gelmesinin yanında (ki Ada'nın güzel sezonda moda olmasının sebeplerinden biri de şüphesiz regattalardır) regattaların getirdiği kalabalığın Ada'daki konaklama sorunları için birtakım önlemlerin alınmasını gerektirmiştir. Buradan da görüldüğü üzere kentsel bir eylem bir kez daha, zaman-mekândaki dönüşümlerde söz sahibi olmuştur.

1870 BÜYÜKADA YANGINI VE YENİ PLAN ÖNERİSİ

Daha önce de değinildiği üzere, 3 Haziran 1870 tarihinde Ada'da büyük bir yangın meydana gelmiş ve eski merkezdeki evlerle iskele ciddi zarar görmüştür. Hatta 1885 yılında iskelenin yangında harap olduğundan bahsedilmiş ve iskele yakınındaki zarar görmüş yerlerin yeniden imara açılması için Sultan'dan izin istenmiştir. Yangın sonrasında afetzedeler çadırlara yerleştirilmiş, gıda yardımları yapılmış ve her şeyini kaybedenlere maddi destekte bulunulmuştur (Ekici, 2010).

28. Pera yangını ve yapılan öneriler için,
bknz. Ertürkmen Aksoy, Gurallar, 2020.

Büyükada yangınından iki gün sonra 5 Haziran'da Pera'da da büyük bir yangın çıkmıştır. Arka arkaya gelen iki afet de kente büyük zararlar vermiştir. Yangınların yıkıcı etkileri sebebiyle İstanbul yasa bürünmüş ve 1870 yılında regatta düzenlenmemiştir. Afetten birkaç ay sonra Büyükada Belediye Meclisi yeniden kurulmuştur. İmparatorluk iradesiyle onaylanan yeni meclisin danışmanları Zarifi, Agop Efendi Nouradounghian, Papalambrinudi, Ernest Thalasso, Athanase Adamantidi, Constantin Eliasko, Doghiun-Oglou ve Senaherim Efendi gibi Ada'nın -hatta İstanbul kent toplumunun- önemli Gayrimüslim aktörlerinden oluşmuştur (Levant Herald, 23 Eylül 1870).

Belediyede kurulan teknik ofis, yangından zarar gören bölgelerin yeniden inşası için plan önerisinde bulunmuştur. Büyükada için yapılan önerinin değerlendirildiği haberde, Pera için eş zamanlı yapılan plandan da bahsedilmiştir. Önerinin Pera planında olduğu gibi yüksek ve pahalı bir ölçekte fakat özenle hazırlanmış olduğu ifade edilmiştir (28). Habere göre yeni planda sokak ve caddeler genişletilecektir. Plan, ev sahiplerinin ve belediyelerin kısıtlı kaynakları sebebiyle gerçekleştirilemeyecek kapsamdadır. Bu sebeple suiistimallerin gerçekleşmemesi için daha mütevazı bir planın yapılması gerektiği ifade edilmiştir (Levant Herald, 28 Ekim 1870).

Ada'daki mekânsal dönüşümlerin yangından sonra alınan kararlarla geldiği nokta, 1871 yılında Şirket-i Hayriye vapurunun Büyükada'ya düzenlediği özel bir gezi hakkında yapılan Levant Herald (31 Temmuz 1871: 3) haberinden takip edilebilir. Habere göre "Macar Gezintisi" artık İngiltere'deki *Hyde Park Terrace* ya da *Wellington Road* ile kıyaslanmaktadır. Makadam yapılmış caddenin etrafında "sefil kafeler yerine lüks sayfiye evleri", "küçük restoran yerine gösterişli bir otel" ve "bakımsız çalılar yerine İngiliz bahçeleri" bulunmaktadır.

BÜYÜKADA YAT KULÜBÜNÜN KURULMASIYLA DÖNÜŞEN GIACOMO BÖLGESİ

Denizcilik / gemicilikle ilgili kulüplere ilk olarak 1871 yılında rastlanmıştır (Resim 19). İngiltere ve Amerika'daki kulüpler örnek alınarak kurulan İstanbul Yat Kulübü'nün (*Constantinople Yacht Club*) kuruluş amaçları *Levant Herald* gazetesinde, düzenlenecek olan yarışlarda patronaj sınırlamalarından kurtulmak, kulüp aracılığıyla deniz / su sporları/ gemicilik etkinliklerini desteklemek ve tanıtmak olarak verilmiştir (Levant Herald, 10 Haziran 1871). Gazete haberinde bu şekilde sıralanmasına rağmen, amaçlar arasında geçen patronaj sınırlamalarından kurtulma, bağımsızlaşarak kurumsallaşma durumu hiçbir zaman gerçekleşmemiş ve regattaların merkezi otoritenin patronajında ve izninde düzenlenmeye devam edilmiş olduğu belirtilmelidir.

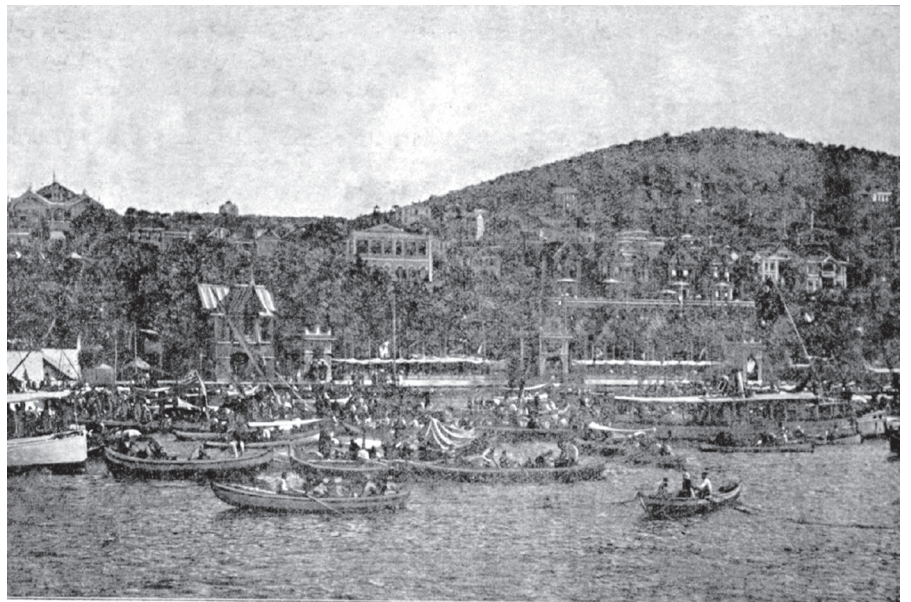
İstanbul Yat Kulübü'nün kurucuları, yönetmeliklerin ve görevlilerin belirleneceği ilk toplantıyı Osmanlı Bankası'nda, ikinci toplantıyı ise İngiliz Büyükelçiliği'nde gerçekleştirmiştir. Ed. La Fontaine, C. La Fontaine ve Edwards gibi İngiliz tabiiyetindeki bankacıların üye olduğu kulübün adı, ikinci toplantıda İmparatorluk Yat ve Bot Kulübü (*The Imperial Yacht and Boat Club*) olarak değiştirilmiştir (Levant Herald, 30 Haziran 1871). Böylece yerel bir isim, merkezi otoriteyi imleyen başka bir isimle yer değiştirmiştir. Toplantıda, 1871 yılında yapılacak regattanın Büyükada'da düzenlenmesine karar verilmiştir (Levant Herald, 30 Haziran 1871). Şenliklere Bahriye Nazırı Mahmud Paşa başkanlık, Bahriye Okulu direktörü Said Paşa başkan

1872 yılında Yat Kulübü, biri Moda'da diğeri Büyükdere'de olmak üzere iki regatta düzenlemiştir. Moda'da düzenlenen regattanın patronajını Prens Mustafa Fazıl üstlenmiştir. Önceki yıl olduğu gibi kulüp üyeleri ve aboneler için ayrı yarışlar düzenlenmiştir. Bunların dışında ördek avı, gemi önü kılavuzundaki koşu ve bayrak getirme yarışları gibi farklı açık hava etkinlikleri de şenlik programında yer almıştır (Levant Herald, 12 Eylül 1872). Büyükdere Regattaları da oldukça ilgi çekmiş, kadınlar sayfiyelerin balkonlarından yarış takip etmiş, koy tamamen süslenmiş ve kayık, bot, buharlı gemi gibi farklı büyüklükteki deniz araçlarıyla dolmuştur (Levant Herald, 21 Eylül 1872).

Geleneksel Büyükada Regattası ise bu yıl Bahriye Nazırı Esad Paşa'nın patronajında gerçekleşmiştir. Gazeteler merkezi otorite ile yerel örgütlenmeler arasındaki çekişmeyi ima etmiş ve yerel örgütlenmelerin organizasyonlarına ilgi ve katılımın daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Öyle ki, kulübün geleneksel regattanın organizasyonunda yer almamasının katılımı düşürmüş olduğu dönem gazetelerinde yer almıştır (Levant Herald, 12 Eylül 1872).

1874 yılında Yat Kulübü dağılmış ve yerel kulüpler kurulmuştur. Bunun sonucunda geleneksel Büyükada Regattası, İngiliz banker F. W. Smythe'in öncülüğünde oluşturulan organizasyon komitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kürek/yelkenli yarışları dışında; eşek, yüzme, yağlı direk tırmanma ve çuval yarışlarını da içeren şenlik, alışlageldiği üzere Giacomo Otel'i ve çevre tepeliklerden izlenmiştir (**Resim 17**) (**Resim 20**). Akşam etkinlikleri için, Giacomo Otel'i'nden iskeleye kadar olan Macar Gezintisi aydınlatılmış, balo otelin terasında inşa edilen bir tentede gerçekleşmiş ve havai fişek gösterileri de yine otelin iskelesinden yapılmıştır (Levant Herald, 29 Ağustos 1874; Levant Herald, 31 Ağustos 1874).

Başarılı geçen 1874 yılı regattası sonrasında Smythe öncülüğünde, uzun yıllar boyunca Ada'yla özdeşleşecek, Büyükada Yat Kulübü (*Prinkipo*

Resim 20. R1315 ve M1899/1900 Büyükada Regattası'nda organizasyon komitesi tribünleri (Servet-i Fünun 26 Ağustos R1315: 4)

بيوك آمله قايق ياريشى : ياريشى هيئته مخصوص دائره لره پيشكاهى
Les régates de Prinkipo : Devant les tribunes du Comité.

30. Grubun amacı "kürekçiliğin ve balıkçılığın gelişmesi için faaliyetlerde bulunmak, açık hava ve deniz sporları yarışmaları organize etmek ve bunları desteklemek" şeklinde verilmiştir. Kürekçiler Grubu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Millas, 2014.

31. Köşk 1953'te yıkılmış, bu tarihten sonra kulübün kuleli binası beyaz ev olarak bilinir olmuştur. 1979 yılında Akasya Otel'de çıkan başka bir yangında kulüp binası zarar görmüş, bina mimar Sinan Genim tarafından restore edilmiştir (Deleon, 2003).

Yacht Club) kurulmuştur. Millas'ın (2015), temellerinin Kürekçiler Grubu (30) tarafından atıldığını söylediği kulübün üye sayısı, kurulduğu anda 115 kişiye (Rus Elçisi üyelere biridir) ulaşmıştır (Levant Herald, 29 Ağustos 1874; Levant Herald, 22 Eylül 1874; Levant Herald, 1 Ekim 1874). 1874'ten itibaren bir çok regatta düzenleyen ve büyük başarılar elde eden kulüp birtakım borçlar yüzünden zor zamanlar geçirmiştir. Bu durum, 1906 yılında İngiliz avukat Leon Pearce'ın kulübü satın alarak, Büyükkada Yat Kulübü A.Ş. (*Prinkipo Yacht Club Company LTD.*) adındaki bir İngiliz Şirketi'ne dönüştürülmesiyle aşılmıştır. Yeni şirket, Giacomo Oteli, Zarifi ve Kastelli'nin sayfiyelerinin bulunduğu yerdeki Lébbé'nin sarı evini kiralamıştır. Buraya tenis kortu, deniz kenarına ise liman ve deniz banyoları yaptırılmıştır. 1908 yılında Giacomo Oteli'nde çıkan yangında, otel harap olmuş, çevresi büyük zarar görmüştür. Kulüp, otelin arazisini satın almış burada kuleleri olan yeni bir bina inşa ettirmiş ve arazinin arkasında kalan Zarifilerin beyaz evini (31) (**Resim 21**) (**Resim 22**) de satın alarak tesisini büyütülmüştür (Deleon, 2003). *Atatürk ve Anadolu*'ya (1981) göre 1910'da İngiliz Hanri, kulübün bulunduğu bölgedeki Osmanlı tebaasından olan Rum kadına ait olan arsayla üzerindeki ve, Fransız bir aileye ait olan söz konusu arsanın denize doğru olan komşu parselini ve üzerindeki alıp buraya kulüp binaları yaptırmıştır. Kulübün adı 1917 yılında, Büyükkada Yat Kulübü Osmanlı A.Ş. (*Ottoman Büyükkada Yacht Club, Inc*), Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ise Büyükkada Yat Kulübü Türk A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Bu arada da kulüp yapıları ve arsaları İngiliz Hanri'den kulübe devredilmiştir (Ekici, 2010; *Atatürk ve Anadolu*, 1981). 1937 yılında Emlak ve Eytam Bankası'na borçlarını ödeyemeyen kulüp feshedilmiş ve bina Anadolu Kulübü'nün yazlık şubesi olarak hizmet etmeye başlamıştır. Söz konusu iki kulüp arasında aynı yerde konumlanmış olma dışında herhangi bir bağ bulunmamaktadır (Deleon, 2003; *Atatürk ve Anadolu*, 1981).

1875 yılı başında denizcilikle ilgili olan herkesin daha kapsamlı hizmet alabilmesi için kurulan Uluslararası Denizcilik Kulübü (*Club Maritime*

Resim 21. Gülersoy arşivinden üst ortada Zarifilerin Beyaz evi (Gülersoy, 1997: 43). Evin deniz hizasında bulunan köşkün de Zarifilerin olduğu düşünülmektedir. Ada'ya gelen önemli misafirler regattaları bu köşkten takip etmiştir (Zarifi'nin (2006) otobiyografik eserine atıfla)

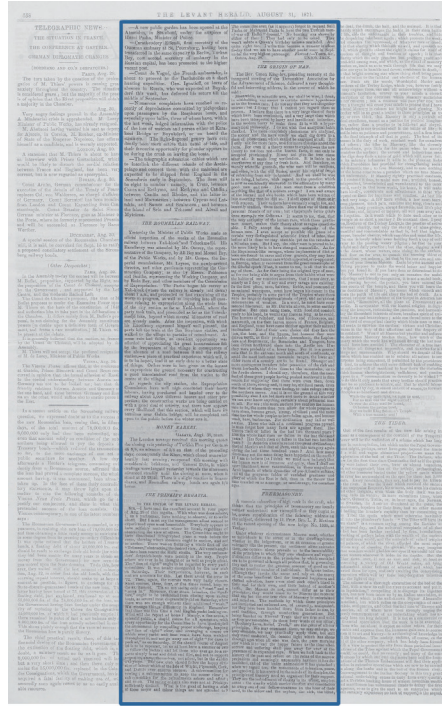

Resim 22. Gülersoy arşivinden Büyükkada Regattaları ve Zarifi'nin olduğu tahmin edilen köşk (Gülersoy, 1997: 44)

International) ile Büyükkada Yat Kulübü'nün varlıklarına rağmen 1875 yılı Regattası, Bahriye Nazırı Rauf Paşa'nın patronajında, Kadıköy Kürekçiler Kulübü tarafından gerçekleştirilmiştir (Levant Herald, 6 Ocak 1875). 1 Eylül 1875'te yayımlanan habere göre yarışlara 15.000 kişi katılmıştır. Oldukça yüksek olan bu katılım sonrasında kulüp Moda'da başka bir yarış daha düzenlemiştir (Levant Herald, 1 Eylül 1875). Buradan da görüldüğü üzere kulüpler aracılığıyla bir taraftan merkezi otorite ile iş birliği yapılmakta, diğer taraftan merkezi otoritenin sınırlarının dışına çıkılmaya çaba gösterilmektedir.

SON SÖZ OLARAK: REGATTALARIN KENT DÖNÜŞÜMÜNE KATKILARI

Bulwer'in öncülüğünde gerçekleştirilmeye başlanan kentsel ve sosyal bir etkinlik olarak regattalar, İngilizler başta olmak üzere diplomatik heyet, devlet erkânı ve tüccar / bankerler –başka bir deyişle dönemin yüksek sosyetesini- tarafından oldukça benimsenmiş; şenliklere katılım, önemli –hatta bir zorunluluk olarak- görülmüş, yarışlardan bağımsızlaşmıştır. Öyle ki gazetelerde, Osmanlı ve yabancı nazırların yüksek katılımının beklendiğine, onlarsız etkinliğin sosyal başarı gösteremeyeceğine dair haberler yapılmıştır (Levant Herald, 3 Ağustos 1871). 1871 yılında Levant Herald İngiltere'deki örnekleriyle kıyaslanan regattaların eleştirildiği bir abone mektubu yayımlanmıştır (**Resim 23**). Mektupta yarışlara sadece yemek içmek ve flört etmek için giden, deniz sporlarıyla alakası olmayan kişilerin, kendilerini Perikli'nin Bahçesi'nde eğlendirmeye devam ettirmelerine izin verilmesi ifadeleriyle sonlandırmıştır (Levant Herald, 31 Ağustos 1871). Benzer bakış açısı Müslüman okur yazarlarına hitap eden Osmanlı süreli yayını Servet-i Fünûn'da (26 Ağustos 1315R) yer almıştır. Yabancı basından farklı olarak şenliği anlatmaktan çok olaylara ve anılara yer verilen, duyguların ve nidaların yoğun kullanıldığı haberde, regattalara farklı iki tipteki ziyaretçilerin katıldığından bahsedilmiştir: “seyirciler” ve “ruhlarıyla gelenler”. Anlatıma göre ilkinde heyecan yoktur onlar

Resim 23. LH gazetesinde regattalar hakkında eleştirel bir abone mektubu (LH, 31 Ağustos 1871: 2)

LH, 31 Ağustos 1871: 2

regattalara sadece izlemek için katılırlar, asıl heyecan ikincilerdedir. Merak sahibi ikinciler, yarışmacıları ve –Müslümanların daha çok yer aldığı– kürek takımlarını desteklemek için regattalara gelirler. Fakat katılımcıların çoğu sadece izlemek için gelenlerdendir. Genelini Gayrimüslim ve Levantenlerin oluşturduğu yüksek sosyeteyi ima eden bu ifadeler, şenliğin sadece deniziz/gemicilikle ilgili olmadığı, regattaların çok daha kapsamlı bir sosyal etkinlik olduğunu göstermektedir.

Bulwer'den sonra regattaların patronajlarını Sultan, Bahriye Nazırı ya da Prensler üstlenmiştir. Bu patronajlar hakkındaki bir enstantane 1890 Moda-Koyu Regattası'ndandır. Levant Herald and Eastern Express'de (22 Eylül 1890) Bahriye Nazırını temsilen regattalara katılan Amiral Meclisi başkanı Faik Paşa ile organizasyon komitesinden İngiliz J.W. Whitall'ın yarışları açarken yaptıkları İngilizce konuşmalara yer verilmiştir. Whitall konuşmasına, liberal duygulara değer veren bir hükümdarın egemenliğinde yaşamaktan duyduğu mutluluktan bahsetmiş ve; devletin, bu etkinliğe duyduğu ilgiden ve patronajı kabul etmesinden memnuniyetini belirtmiştir. Faik Paşa da Sultan'ın patronajı kabul etmesiyle regattaları korumaya aldığını ve, gereken her türlü yardım için verilen imparatorluk emirlerinin Bahriye tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Dönem gazetelerinde katılımın binlerce kişi olduğunun belirtildiği etkinliklere karşı herhangi bir tepki haberine rastlanmamıştır. Bu sebeple de etkinliklerde Sultan, nazır ya da önemli bir aktörün patronajı üstlenmesi durumunun, halktan gelecek olası tepkilere karşı etkinliğin korunması amacıyla yapılmış olduğu söylenemez. Bu yüzden patronajların, güç / modernlik göstergesi, denetim ya da meşruiyet gibi sebeplerle sürdürüldüğü düşünülebilir. Dolayısıyla bu enstantane, Sultan başta olmak üzere nazırlar ve yüksek mevkideki bürokratların regattalar aracılığıyla burjuva ve kent hayatına katılımı için gösterilen gayreti (ve belki de bu vesileyle sağlanan denetimi) göstermektedir.

TO THE EDITOR OF THE LEVANT HERALD.

Sir,—I have read the excellent account in your paper of Aug. 25 of this regatta. With what was done ashore, as a yachtsman, have nothing to observe, or to write about. But I must say the management afloat seemed to experienced eyes most lamentable. Everybody appears to have selfishly approved where he listed, regardless of obstructing the view of others. The Committee ought to have distributed lithographed plans a week before the race, showing where steamers ought to anchor, and not to anchor. There was on Saturday a whole fleet off the "Tribune," obstructing the desired view. All vessels ought to have been nearer the Halki straits. The very ambassadors' despatch-boats were terribly in the way. People ashore are ever to be thought of as well as people afloat. The "line of sight" ought to be regarded by every yacht committee. It was totally disregarded by the new club on Saturday. Their inexperience, however, in such matters accounts for this. Let them avoid the error in '72. Then, again, the courses were very badly chosen. Short courses, three, four, or five times round, keep up the excitement. "This is no use seeing only a start" and a "going in." Moreover, those steam launches, the "puffers," ought to be prohibited from closing upon racing boats, as several most disgracefully did on Saturday when there was sea enough without their additional "wash." We manage things differently in England. Remember that there was this time a real English yacht looking on. What will she report at home? Simply, a fine arena, a splendid public, a stupid course for all spectators, with every opportunity for the Committee to, but in the opinion of the amusement by compelling proper anchorage, keeping the "line of sight" clear, and arranging a course on which every yacht and boat could have been watched throughout it, and not go away out of sight "for days to peck at" as on Saturday. If the absurd course of August 25 is to be repeated, let us at least have a steamer or two to follow the results; and let those who ever go to a regatta simply to eat and drink and flirt, and not to support acquiesce among themselves, not alone, but in the opinion of the "Olympic." The new club should follow the happy division of labour which at the Isle of Wight, Plymouth, Cork, and Dublin ever ensures success. A sub-committee for towing; a sub-committee to keep the course clear; a sub-committee for the refreshments ashore and afloat; and so on. The racing colours also were not at Prinkipi sufficiently distinct. What is the good of having a club if these major and minor things are not attended to?

The committee even (as it appears) forgot to request Saif Tasha or Mahmud Pasha to have the two Turkish members of "Halki" dressed. No bathing was shown by either of them! They had only to be asked. They won't salute a Queen's birthday unless reminded. And quite right too. I write this because a reminder is almost to-day that we are to have another yacht race in Sept. under the very highest patronage. Florent—Yours, &c., Galtus, Aug. 25. UNION JACK.

Süreli yayınlarda, Sultanın regattalara katılımına dair herhangi bir habere rastlanamamış olmasına rağmen Zarifi'nin kitabında 1888 yılına tarihlenen bir enstantane bulunmuştur. Zarifi'nin (2006, 88-9) ifadeleriyle -yazarın amcası- Nicolas Zarifi'nin iskelesi üzerinde bulunan köşk (**Resim 21**) (**Resim 22**), 1888 yılında Sultan II. Abdülhamit'in, İstanbul'a gelmiş olan Edinburg Dükü'nün "[...] maiyetiyle birlikte yarışları izleyebilmesi için Nikolao Amca'dan köşkünün kendisine tahsis etmesini rica etti[ği]" yer olarak geçmiştir. Bu enstantane, Zarifi ailesinin Abdülhamit'le olan yakın ilişkisini göstermekle birlikte, Sultan'ın regattalara ilgisini yansıtmaya sebebiyle oldukça önemli görülmüştür. Şenliklerin patronajını kabul eden Sultan'ın adının, etkinlik ilanlarında geçmesi ve yukarıda görüldüğü üzere bizzat regattaya katılması regattaların önemini vurgulamaya yetmektedir.

Bir diğer önemli konu da torun Zarifi'nin (2006, 88-9) ifadesiyle regattaların "Türk başkentinin kozmopolit yapısının bir parçası" olmasıdır. Bu durum 1875 yılında regattalar hakkında yayınlanan Levant Herald gazetesinde de yer almıştır. Haberde dünyanın başka hiçbir yerinde bu kadar farklı milletteki deneyimli ekiplerin yarışmadığından ve hiçbir kent topluluğunun bu kadar çeşitli unsurdan oluşmadığından söz edilmiştir: yarışlarda Fransız, İngiliz, Alman, Türkler ve Rumların kendi milletlerinin şampiyonluğuyla ilgilendiği ve Levantenlerin de ait oldukları milleti seçtikleri eklenmiştir (Levant Herald, 1 Eylül 1875).

Sadece yüksek sosyete değil, İstanbul kent toplumunun her kesimine hitap eden regattaların yapılacağı tarihler bayram gibi resmi tatil ilan edilmiş, bugünlerde gazeteler yayınlanmamış, bankalar açılmamıştır (**Resim 24**) (Levant Herald, 25 Ağustos 1871). Regattaların kentin önemli bir etkinliği olduğu 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başında hazırlanmış *Salut de Constantinople* başlığıyla yayınlanan kartpostallara (ve diğerlerine) konu olmasından da anlaşılmaktadır (**Resim 25**).

Resim 24. 1871 yılı Büyükaada Regatları için yapılan hazırlıklar hakkında reklamlar, bildirimler: bankanın kapalı olması, gazetesin yayımlanmayacağı olması, Giacomo Otel'i'nde kahvaltı servisi, vapur seferleri (LH, 24 Ağustos 1871)

Resim 25. *Salut de Constantinople* Kartpostal serisinde Büyükkada Regattaları (İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, Krt_010876, 9918) Kartpostal, Büyükkada Regattaları (İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, Krt_013306, 13883)

Regattaların, Sultan, devlet erkânı, diplomatik heyet, Gayrimüslim ve Levanten ticaret burjuvazisi başta olmak üzere 10.000-15.000 kişiye varan katılımcı sayısı ile kentlinin ve kent hayatının son derece önemli bir sosyal etkinliği haline geldiğini, resmî tatiller ile büyük şenliklere dönüştüğü, kartpostallara konu edildiğini açıkladık. Bu kadar büyük bir kalabalığın dahil olduğu kentsel bir etkinliğe dönüşen regattalar doğal olarak yapıldığı yerin dönüşümünde etkili olmuştur. Şenliklerin yapılması için seçilen ve bu seçim sonucunda da modernleşen yerler kaçınılmaz olarak organizasyon komitesinde bulunan aktörlerin yaz aylarını geçirmek için tercih ettikleri sayfiye bölgeleri olmuştur.

Şenlikleri başlatan Bulwer'in İstanbul'dan ayrılmasından sonra, denizcilikle ilgilenen aktörlerin yarışların devamlılığını sağlayabilmek için aktif görev almaya başladığı ve Sultan, Bahriye Nazırı, Prens gibi önemli şahsiyetlerin organizasyona dahil edildiği 1869 yılı, dönüşümün en net gözlemlendiği yıl olmuştur. Şenlik öncesinde Çınar Caddesi'nin genişletilmesi, yeni iskele inşasının tamamlanması, Macar bölgesine yeni sayfiyelerin yapılmasıyla başlayan dönüşüm, regattanın belediyeçilik komitesinin

iskeleden tribünlere kadar olan gezintinin kaldırılmalarının döşenmesi ve aydınlatılması kararlarını almasıyla devam etmiştir. Komitenin aldığı bu karar, daha önce de ifade edildiği gibi, regattaların Ada'nın fiziksel ve altyapısal durumuna olan etkisini göstermektedir.

Yeni iskelenin yapımıyla adaya ulaşımın kolaylaşması, lüks sayfiye evlerinin yapılması, gemicilik şenliği gibi sosyal etkinliklerin düzenlenmesiyle Ada, kentlinin güzel sezonu geçirmek istediği bir yer haline gelmiş; Ada'ya gitmek moda olmuştur. Sayfiye köyleri arasında popülerleşen Ada'nın, yaz aylarındaki dönemsel konaklama ihtiyacı, regattaların sebep olduğu gününbirlik konaklayacak ziyaretçilerin etkisiyle daha da görünür olmuştur. Bu konuda ilk adım, regattalarla mekânsal bağlamda birebir ilişkili olan Giacomo Otel'i'nin sahibi tarafından –yine 1869'da- atılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, regattaların Büyükada'nın (ve hatta İstanbul'un) konaklama hizmetlerini etkilediği görülmektedir.

Yüzyılın sonlarına doğru Ada'daki sayfiyelerin değerlerinin artmış olduğu Hornby ve Cox'un anılarından anlaşılmaktadır. 1856'da Büyükada'da bulunan Lady Hornby, 500 sterline neredeyse adanın yarısı büyüklüğünde bir arsa alınıp buraya her türlü konfora sahip bir ev yapılabileceğini söylemişken, 1886 yazını Ada'da geçiren Cox, beş milyon sterlinle, sokağa cephe veren konaklar şöyle dursun kentte uygun bir mülk bile alınamaz demiştir (Hornby, 2007; Cox, 1887). Bu anlatılar 40 yıllık süreçte Ada'nın geldiği noktayı göstermesi sebebiyle oldukça önemlidir. Hornby ve Cox'un ifadelerinden yola çıkarak -Zarifi'nin köşkünden yarışların izlendiğini de hatırlayacak olursak- regattanın izlenebildiği mekânlara sahip olmanın ya da bu mekânlarda bulunmanın da sosyal statü bağlamında kentsel araziye bir katma değer sağladığı da söylenebilir. Başka bir deyişle, Büyükada'nın İstanbul'daki sayfiye bölgeleri arasında popüler olması ve değerlendirilmesinde regattaların katkısı büyük olmuştur.

1894 yılında Büyükada civarında bir deprem meydana gelmiş ve afet büyük kayıplara yol açmıştır. Zarifi'ye (2006) göre deprem, Ada'nın sayfiye bölgeleri arasındaki moda olma durumunun sona ermesine sebep olmuştur. Bunu takip eden yıllarda Tarabya sayfiye yeri olarak Ada'nın; Moda Regattaları (32) ise Büyükada Regattalarının yerini almaya başlamıştır.

Yukarıda sıralanan katkılar, İngiliz kolonisi öncülüğünde yüzyılın ikinci yarısında başlatılan ve yüksek sosyete (aktörler) tarafından devam ettirilen kentsel bir sosyal etkinlik (eylem) olarak regattaların, toplumu değiştirdiği gibi yeni kent hayatının gerektirdiği fiziksel mekânların (zaman-mekânların) oluşmasında, dönüşmesinde ve modernleşmesindeki etkilerini göstermektedir. Bahsi geçen batılı sosyal etkinliğin ya da eylemin, Müslümanların güzel sezonu geçirdiği bölgeler ile saraylardan ve hatta karadan uzak "ada"da, Büyükada'da başlayıp gelenekselleşmiş olması ve bunun sonucunda da eylem dolayısıyla meydana gelen zaman-mekândaki dönüşümlerin burada gerçekleşmiş olması tesadüf olmasa gerektir.

[...] Burada söz konusu olan artık kıtadan ayrılmış olan ada değil, adada olduğu için dünyadan ayrı kalmış olan insandır. Burada söz konusu olan artık toprağın derinliklerinden su yüzüne çıkarak kendini yaratan ada değildir, adaya dayanarak suların üzerinde dünyayı yeniden yaratan insandır. (Deleuze, 2017, 18-9)

32. Günümüzde İstanbul Boğazı'nda yeniden yapılmaya başlanan regattaların düzenlenmesine ne zaman son verildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarında da (1929-1930) gerçekleştirilmiş olduğu ve Atatürk'ün Moda regattalarını takip ettiği, Resimli Uyanış Servet-i Fünûn gazetelerinden anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR**BİRİNCİ EL KAYNAKLAR****A. SÜRELİ YAYINLAR**

Journal de Constantinople (1856-1862, 1864-1866), Süreli Yayınlar Koleksiyonu, (Demirbaş no: 4060), (Yer Numarası: 1851-1862, 1864-1866), (Kopya: 1-19) (Cilt: k.1), İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, İstanbul.

Le Monde Illustré (1862/09/20) *Bibliothèque Nationale de France*. [<https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb32818319d>] (Erişim Tarihi: 09.10.2018)

Malûmat (R1314-R1316) Süreli Yayınlar Koleksiyonu, (Demirbaş No: NS1893), (Cilt: k.1), İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, İstanbul.

Servet-i Fünûn (R1324-R1327) Süreli Yayınlar Koleksiyonu (Demirbaş No: NS1895), (Cilt: k.1), İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, İstanbul.

The Levant Herald (1867-1872, 1874-1875) ed. J.C. MeCoan, Süreli Yayınlar Koleksiyonu (Demirbaş No: 4049), (Yer Numarası: 1283h/1867m) (Cilt: k.1) İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, İstanbul.

The Levant Herald and Eastern Express (1890) ed. J.C. MeCoan, Süreli Yayınlar Koleksiyonu (Demirbaş No: 4049), (Yer Numarası: 1283h/1867m), (Cilt: k.1), İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, İstanbul.

B. DİĞER BİRİNCİ EL KAYNAKLAR

COX, S. S. (1887) *The Isles of the Princes or the Pleasures of Prinkipo*, Press of G.P. Putnam's Sons, New York.

M.J.C, *Constantinople. Vue generale de Prinkipo*, İstanbul, Kartpostallar (KRT_010884 [y.y.] : M. J. C., [t.y.]) İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv Veritabanı, İstanbul.

RAYMUND, A.M. (1912) *Plan de Prinkipo* (Büyükada Planı), Other Holdings/Maps/César Raymund/Büyükada (APLRABADA01-APLRABADA10), SALT Araştırma, IMTAS, İstanbul.

İKİNCİ EL KAYNAKLAR

AKIN, N. (2011) *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayınları, İstanbul.

AKPINAR, S. (2014) *Büyükada: Bir Ada Öyküsü*, Adalı Yayınları, İstanbul.

AKPINAR, S. (1990) *Harita ve Sokak Planlarında Büyükada Eski ve Yeni Sahipleriyle Binalar, Dükkanlar (1870-1990)*, Adalı Yayınları, İstanbul.

ARTAN, T. (1989) *Architecture as a Theatre of Life: Profile of the Eighteenth Century Bosphorus*, yayınlanmamış Doktora Tezi, MIT, Cambridge.

Atatürk ve Anadolu Kulübü (1981) Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara.

CEYLANLI, Z. (2015) *Büyükada, Its Summer Residences, and the Bourgeois Ottoman Interior at the Turn of the Twentieth Century*, yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimarlık Tarihi, ODTÜ, Ankara.

DELEON, J. (2003). *Büyükada: Anıtlar Rehberi, A Guide to the Monuments*, Remzi Yayınları, İstanbul.

- EKİCİ, C. (2010) *Belgelerde İstanbul Adaları*, Adalar Kültür Derneği Yayınları, İstanbul.
- ERDENEN, O. (1962) *İstanbul Adaları*, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.
- ERTÜRKMEN AKSOY, B.S. (2019) *İstanbul Kent Mekânında "Yüksek Sosyete" İletişim Ağı ve Modernlik Halleri, 1856-1896*, yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ERTÜRKMEN AKSOY, B.S., GURALLAR, N. (2020) Kentin Yeniden İnşası Sürecinde Etkin Bir Aktör Olarak "Kentli": 5 Haziran 1870 Pera Yangını, *Mimarlık Dergisi*, no: 412, 73-78.
- GENİM, S. (2015) İstanbul'da Kayık, *Osmanlı İstanbul'u - III*, der. F.M. Emecen, A. Akyıldız, E.S. Gürkan, 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 521-34.
- GIDDENS, A. (1986) *The Constitution of Society*, Polity Press, Cambridge.
- GÖCEK, F.M. (1999) *Burjuvazinin Yükselişi, İmparatorluğun Çöküşü Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme*, çev. İbrahim Yıldız, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- GÜLERSOY, Ç. (1997) *Büyükada: Dün / Yesterday*, Çelik Gülersoy Vakfı, İstanbul.
- HORNBY, L.E.B. (2007) *Kırım Savaşı Sırasında İstanbul*, çev. K. Işık, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- KÖSEOĞLU, I. (2013) *Late Ottoman Resort Houses in Istanbul: Büyükada and Kadıköy*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Tarihi, ODTÜ.
- Levantine Heritage Foundation [http://www.levantineheritage.com/lost.htm] Erişim Tarihi (15.11.2019).
- MILLAS, A. (2014) *Büyükada Prinkipo, Ada-i Kebir*, çev. S. Roidis, Adalı Yayınları, İstanbul.
- ÖNCEL, A.D. (2010) *Apartman Galata'da Yeni Bir Konut Tipi*, Kitap Yayınevi.
- ÖRENÇ, A.F. (1995) *Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821-1923)*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- PINGUET, C. (2013) *Adalar'a Çıkmak: İstanbul Açıklarındaki Bir Takımadanın Öyküsü*, çev. O. Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İ. (2009) Bir Toplumsal Anlatım ve Katılım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri, *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul; 37-60.
- TEKELİ, İ. (2011) Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri, *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırma Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul; 26-147.
- ZANDİ-SAYEK, S. (2000) *Struggles Over the Shore: Building the Quay of İzmir, 1867-1875*, City & Society, cilt: 12, no: 1; 55-78.
- ZANDİ-SAYEK, S. (2001) *Public Space and Urban Citizens: Ottoman İzmir in the Remaking 1840-1890*, Doktora Tezi, UCLA, LA.
- ZARİFİ, Y. L. (2006) *Hatıralarım Kaybolan Bir Dünya İstanbul 1800-1920*, Literatür Yayınları, İstanbul.
- ZORER, Y. (2005) *Tarihi Gelişim Sürecinde Büyükada Meydanları*, Büyükada Kültür Derneği Yayınları, İstanbul.

Received: 31.10.2018; Final Text: 15.04.2020

Keywords: Boat races; Regattas; Büyükada İstanbul; Non-muslims and Levantines, 19th century.

NAUTICAL FESTIVALS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY: BÜYÜKADA (PRINKİPO) REGATTAS AND THE TRANSFORMATION OF THE ISLAND

In the 19th century, specific times of the year were named accordingly to seasonal changes and / or the activities individuals performed in their daily (bad season, theatrical season, carnival season and beautiful season). Regattas, which were maritime / nautical festivals seen in cities such as London and Marseille, were important urban actions of the beautiful season of Istanbul. These festivals functioned as urban social events that span a whole day. The first regatta in Istanbul was organized in 1859 with the attempts and under the patronage of British Ambassador Sir Henry Lytton Bulwer in different parts of the city such as Moda and Büyükdere, yet in time regattas became signature events of Büyükada.

Regattas attracted the attention of all the citizens, especially the public officials, diplomats and bankers, namely the high society of Istanbul. Of the periodicals published in the 19th century, the turnout in the festivals in the 1870s was about 10,000 people. This very high level of participation brings into question the existence and extent of the effect of these events that could have transformed the places where these particular social events took place. From this perspective, such a transformative effect of an urban action can be investigated through the Büyükada regattas. There are no studies on the regattas of Büyükada and Istanbul in particular. However, the periodicals such as *Journal de Constantinople*, *Levant Herald*, *Le Monde Illustré*, *Levant Herald and Eastern Express*, *Servet-i Fünûn*, *Malûmat* and memoirs written by the individuals like Samuel S. Cox and Lady Hornby who travelled Istanbul in the 19th century present primary evidence about the events. By applying these findings onto the Büyükada Map of Antoine Raymund, published in 1912, this paper analyses regattas' major effects on the formation, transformation and modernization of the urban space in the 19th century Istanbul.

19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA İSTANBUL GEMİCİLİK ŞENLİKLERİ: BÜYÜKADA (PRINKİPO) REGATTALARI VE ADANIN DÖNÜŞÜMÜ

On dokuzuncu yüzyıl İstanbul'unda bir yıl, mevsimsel değişikliklere ve / veya bireylerin gündelik hayatlarında gerçekleştirdiği etkinliklerine (kötü sezon, tiyatro sezonu, karnaval sezonu ve güzel sezon) göre adlandırılmıştır. Londra ve Marsilya gibi kentlerde düzenlenen gemicilik şenlikleri regattalar, İstanbul'da güzel sezonunun önemli kentsel eylemleri olmuştur. Denizciliği odağa alarak kayık yarışları içeren ve farklı aktiviteler ile bütün bir güne yayılan şenlik, kentsel bir sosyal etkinlik olarak kentlilerin gündelik hayatlarına dahil olmuştur. İstanbul'daki ilk regatta, 1859 yılında İngiliz Büyükelçi Sir Henry Lytton Bulwer'in girişimleriyle ve himayesinde Büyükada'da düzenlenmiştir. Gemicilik şenliği, Moda ve Büyükdere gibi farklı yerlerde de gerçekleşmiş ancak zamanla Büyükada ile özdeşleşmiştir.

Regattalar, başta İstanbul'un yüksek sosyetesini oluşturan bürokrat, diplomat ve bankerler olmak üzere, tüm kentlinin ilgisini çekmiştir. Öyle ki on dokuzuncu yüzyılda yayımlanan süreli yayınlarda 1870 yılı regattalarına katılımın 10.000 kişi civarında olduğu belirtilmiştir. İfade edilen bu yüksek katılım düzeyi, kentsel ve sosyal bir etkinlik olarak gemicilik şenliklerinin, gerçekleştiği yerlerdeki mekânsal dönüşümlerdeki

varlığını ve etkinliğini sorgulatmaktadır. Buradan yola çıkılarak sosyal bir etkinliğin dönüştürücü etkisi, Büyükada regattaları aracılığıyla araştırılmıştır. İstanbul ve Büyükada özelinde şenlik hakkında herhangi bir çalışmanın bulunmaması bu konuyu ayrıca özgün kılmaktadır. Regattalar hakkındaki bilgiler, *Journal de Constantinople*, *Levant Herald*, *Le Monde Illustré*, *Levant Herald and Eastern Express*, *Servet-i Fünûn*, *Malûmat* gibi gündelik süreli yayınlara ve on dokuzuncu yüzyılda İstanbul'da yaşayan ya da kenti ziyaret eden Samuel S. Cox ve Lady Hornby gibi kişilerin yazdığı anılara dayanmaktadır. Burada bahsi geçen birincil kaynaklardan edinilen bulgular, 1912'de yayımlanan Antoine Raymund'un Büyükada Haritası üzerinden görsel olarak yeniden temsil edilerek, regattaların on dokuzuncu yüzyıl İstanbul'undaki kentsel mekanların biçimlenmesinde, dönüşümünde ve modernleşmesindeki etkinliği analiz edilmiştir.

BENGİ SU ERTÜRKMEN AKSOY; B.Arch, M.Sc., PhD.

Received her B.Arch and M.Sc. in architecture from Gazi University, Faculty of Architecture (2005-2013). Received her PhD from Gazi University, Faculty of Architecture. Major research interests include history of architecture, urban history, 19th century, non-Muslim subjects and their architecture. bsuerturkmen@gmail.com; bsuerturkmen@gazi.edu.tr

NEŞE GURALLAR; B.Arch., M.Arch., PhD.

Received her bachelor's and master's degrees in architecture from Gazi University in 1991 and 1997 respectively. Earned her PhD. Degree from Middle East Technical University. Research interests include architecture theory, ideology and architecture, public space, late-Ottoman architecture, early-Republican architecture. nese gurallar@gmail.com; gurallar@gazi.edu.tr

